

3గ. పంచత్రింశః పాఠః = ముప్పదియైదవ పాఠము

ధాతువులు = క్రియలు

'అస్' = ఉండుట లేక అగుట

వర్తమానము		భూతము		ఆశీరాద్యర్థకము	
ఏ.	బ.	ఏ.	బ.	ఏ.	బ.
ప్ర. అస్తి	- సంతి	అసీత్	- ఆసన్	అస్తు	- సంతు
మ. అసి	- స్థ	అసీః	- ఆస్త	ఏధి	- స్త
ఉ. అస్మి	- స్యుః	ఆసం	- ఆస్మ	అసాని	- అసామ

విధ్యాద్యర్థకము

భవిష్యత్కాలము

ఏ.	బ.	
ప్ర. స్యాత్	- స్యుః	'అస్' అనుదానికి 'భూ'
మ. స్యాః	- స్యాత	ధాతువుయొక్క భవిష్య
ఉ. స్యాం	- స్యామ	త్కాలమేగాని వేఱు లేదు.

'కృ' = చేయుట

వర్తమానము		భూతము		ఆశీరాద్యర్థకము	
ప్ర. కరోతి	- కుర్వంతి	అకరోత్	- అకుర్వన్	కరోతు	- కుర్వంతు
మ. కరోషి	- కురుథ	అకరోః	- అకురుత	కురు	- కురుత
ఉ. కరోమి	- కుర్మః	అకరవం	- అకుర్మ	కరవాణి	- కరవామ

విధ్యాద్యర్థకము

భవిష్యత్కాలము

ప్ర. కుర్యాత్	- కుర్యుః	ప్ర. కరిష్యతి	- కరిష్యంతి
మ. కుర్యాః	- కుర్యాత	మ. కరిష్యసి	- కరిష్యథ
ఉ. కుర్యాం	- కుర్యామః	ఉ. కరిష్యామి	- కరిష్యామః

'భూ' = అగుట ; ఉండుట.

వర్తమానము		భూతము		ఆశీరాద్యర్థకము	
ఏ.	బ.	ఏ.	బ.	ఏ.	బ.
ప్ర.	భవతి - భవంతి	అభవత్ - అభవన్	భవతు - భవంతు		
మ.	భవసి - భవథ	అభవః - అభవత	భవ - భవత		
ఉ.	భవामి - భవामః	అభవం - అభవाम	భవాని - భవाम		

విధ్యాద్యర్థకము		భవిష్యత్కాలము	
ఏ.	బ.	ఏ.	బ.
ప్ర.	భవేత్ - భవేయుః	భవిష్యతి - భవిష్యంతి	
మ.	భవేః - భవేత	భవిష్యసి - భవిష్యథ	
ఉ.	భవేయం - భవేమ	భవిష్యామి - భవిష్యామః	

ఈ క్రింద వ్రాయబడు క్రియ లన్నియుఁ బ్రాయశః 'భూ' ధాతువువలెనే ఉండును. మార్పున్నచో గుర్తింపబడును.

౩౬. షట్త్రింశః పాఠః = ముప్పదియాఅవ పాఠము

(ధ) (వ-ప్ర-ఏ) (అర్థము)	(ధ) (వ-ప్ర-ఏ) (అర్థము)
పఠ్-పఠతి=చదువుచున్నాఁడు	త్రాస్-త్రాసయతి=భయ
లిఖ్-లిఖతి=వ్రాయుచున్నాఁడు	(పెట్టుచున్నాఁడు)
మార్-మారయతి=చంపు	పోష-పోషయతి=పోషించు
(చున్నాఁడు)	(చున్నాఁడు)
తోష-తోషయతి=సంతోష	హాస్-హాసయతి=నవ్వింపు
(పెట్టుచున్నాఁడు)	(చున్నాఁడు)
రక్ష-రక్షయతి=కాపాడు	శిక్ష-శిక్షయతి = నేర్పు
(చున్నాఁడు)	(చున్నాఁడు)

ధావ్-ధావతి=పరుగిడుచు

{ న్నాఁడు, తోముచున్నాఁడు
{ ఉతుకుచున్నాఁడు

క్రాళ్-క్రాళయతి=కడుగు

(చున్నాఁడు

తాడ్-తాడయతి=కొట్టు

(చున్నాఁడు

నాద్-నాడయతి=మ్రోగించు

(చున్నాఁడు

తోల్-తోలయతి=తూచు

(చున్నాఁడు

వంచ్-వంచయతే=మోస

(పుచ్చుచున్నాఁడు

పాత్-పాతయతి=పడవేయు

(చున్నాఁడు

ధార్-ధారయతి=బాకీయుం

(చున్నాఁడు

చోర్-చోరయతి=దొంగిలించు

(చున్నాఁడు

భూష్-భూషయతి=పొగడు

(చున్నాఁడు; సొమ్ములు

పెట్టుచున్నాఁడు

ముండ్-ముండయతి=గొరుగు

(చున్నాఁడు

ద్రావ్-ద్రావయతి=కరగించు

{ చున్నాఁడు;
{ తఱుముచున్నాఁడు

పాయ్-పాయయతి=త్రాగించు

(చున్నాఁడు

శాయ్-శాయయతి=పండ

(బెట్టుచున్నాఁడు

పాచ్-పాచయతి=వండించు

(చున్నాఁడు

పాఠ్-పాఠయతి=చదివించు

(చున్నాఁడు

లేఖ్-లేఖయతి=వ్రాయించు

(చున్నాఁడు

శోష్-శోషయతి=ఎండించు

(చున్నాఁడు

దూష్-దూషయతి=దూషించు

(చున్నాఁడు

పూర్-పూరయతి=నింపుచు

(న్నాఁడు, పోయుచున్నాఁడు

పీడ్-పీడయతి=బాధించుచు

(న్నాఁడు, ఒత్తుచున్నాఁడు

అదుముచున్నాఁడు

దండ్-దండయతి=శిక్షించు

(చున్నాఁడు

మండ-మండయతి=అలంక

పాల్-పాలయతి=పాలించు

(రించుచున్నాడు

(చున్నాడు

గమ్-గమయతి=వంపుచు

చార్-చారయతి=నడిపించు

(న్నాడు, కడపుచున్నాడు

న్నాడు, మేపుచు

చోద్-చోదయతి=తోలుచు

న్నాడు, తోలుకొని

(న్నాడు, పురికొల్పుచున్నాడు

పోవుచున్నాడు

తే సర్వేపి రామాయణం పఠంతి. యూయం కిం లిఖథ? ఏకః వానరః అస్మాన్ త్రాసయతి. అరే యుష్మద్గుహే మార్జాలం కే పోషయంతి? అస్మన్నార్జాలః ప్రతినక్తం ఏకం మూషకం మారయతి. పాత్రాణి సమ్యక్ ధావ. దేవ ఏవ సర్వాన్ రక్షతి. అద్య ప్రాతః త్వం ముఖం అక్షాళయః కిం? నోచేత్ జనకః త్వాం తాడయిష్యతి. ఘంటాం మా నాదయ. వైశ్యః ఘృతం తోలయతి. ఏకః చోరః మాం వంచయిత్వా మమ వస్త్రాణి ఆచోరయత్. అహం రామాయ దశ ధారయామి. కిమర్థం బాలకం అథః ఆపాతయః? రామః జనకం సర్వదా తోషయతి.

నన్ను నవ్వించవద్దు. ఆయెద్దును తఱుము. తల్లి తమ్ముని పాలను త్రాగించుచున్నది. తరువాత పరుండఁ బెట్టఁ గలదు. ఈవేళ ఏ మేమి పండించెదవు? నేను పిల్లలను చదివించుచున్నాను. మొదట వ్రాయింపుము. మేము నిన్ను దూషించుట లేదు, కాని భూషించుచున్నాము. మమ్మును మీరెందుకు శిక్షించెదరు? ఈ చెంబునందు నీటిని పోయుము. ఆ వృద్ధుని పాలించుము. ఆ యెద్దును అడవికి తోలుము. అక్కడ గడ్డిని మేపుము. వానిని గొరగవద్దు. కాలమును గడపుఁడు. నా పాదమును ఒత్తుము. ఆ పిల్ల వానిని దండించుము.

32. సప్తత్రింశః పాఠః = ముప్పదియేడవ పాఠము

అకారాంత పుంలింగ నామవాచకములు	అకారాంత నపుంసకలింగ నామవాచకములు
రామః=రాముఁడు	వస్త్రం=బట్ట
ఘరట్టః=తిరుగలి	చీరం=చీర
నాగదంతః=చిలుక్కొయ్య	ఉలూఖలం=రోలు
కటః=చాప	శూర్పం=చేఱ
మంథానః=కవ్వము	అరణ్యం=అడవి
ముసలః=రోకలి	కుసూలం=గాదె
కటాహః=గోలెము	వానం=పరుగు
మండపః=పందిరి	ఋజీషం=బాణలి
కుశః=నులక	అంబరీషం=మంగలము
ఘటమంచః=గడమంచె	శిక్యం=ఉట్టి
ఖనకః=పందికొక్కు	చోలం=రవిక
నకులః=ముంగిస	చూర్ణం=పొడుము
వృశ్చికః=తేలు	ఉపధానం=దిండు
రక్తపుచ్ఛః=నల్లికళ్ళపాము	లవిత్రం=కొడవలి
చిక్రోడః=ఉడుత	ఖనిత్రం=గడ్డపార
ఖరః=గాడిద	వనం=అడవి
నూకరః=పంది	అవరణం=దొడ్డి
మూషకః=ఎలుక	పర్ణం=అకు
బిడాలః=పిల్లి	పాత్రం=గిన్నె

ప్రథమభాగః

శశః=కుందేలు

శునకః=కుక్క

వానరః=కోతి

వృషభః=ఎద్దు

అశ్వః=గుఱ్ఱము

మేషః=మేకపోతు

మత్కుణః=నల్ల

మశకః=దోమ

ధంకః=ఆబోతు

ఫలకః=బల్ల

కంసః=కంచము

వలః=వల

సర్పః=సాము

తైలం=నూనె

గృహం=ఇల్లు

పుష్పం=పూవు

గోమయం=ఆవుపేడ

వార్తాకం=వంకాయ

ఉర్వారుకం=దోసకాయ

తక్రం=మజ్జిగ

నవనీతం=వెన్న

కుడ్యం=గోడ

పిష్టం=పిండి

వాహనం=వాహనము

కంబళం=కంబళి

కవాటం=తలుపు

ఆకారాంత స్త్రీలింగనామవాచకములు

అంబా=అమ్మ

విద్యా=చదువు

లతా=తీగె

అంగనా=ఆడుది

పుత్రికా=కూతురు

బాలికా=ఆడుపిల్ల

గోధా=బల్లి

మక్రికా=ఈగ

ఘంటా=గంట

దోలా=ఊయేల

శింజా=గజ్జె

భస్మా=తిత్తి

స్తనపా=చంటిపిల్ల

బహుళా=ఆవు

దార్వికా=బెండ

రసనా=నాలుక

ఝిల్లికా=కీచురాయి

నాసికా=ముక్కు

తైలపాయికా=గబ్బిలము

దూషికా=పుసి

వత్సా=సెయ్యదూడ

అగ్రజా=అక్క

విపీలికా=చీమ

అనుజా=చెల్లెలు

జలూకా=జలగ

కనిష్ఠికా=చిటికెనవ్రేలు

ఛురికా=చాకు

మధ్యమా=నడిమివ్రేలు

అవ్యయములకు లింగ వచన విభక్తు లుండవు.

ఈ క్రిందివి అవ్యయములు.

కించ } = ఇంతేకాకుండా
అపిచ }

సాకం=తో, కూడ

పరుత్=గతసంవత్సరమున

పార్శ్వతః=ప్రక్కగా

వక్రం=వంకరగా

కథమపి=అతికష్టముగా

నామ=అనఁగా, అను

(ఎట్లాగయినా

ఇత్కౌపి=ఇంకను

అహో=ఔరా!

ఉపరి=పైన, మీఁద

అధః=క్రింద

అద్యాపి=నేటికిని

పరితః=అన్నివైపుల

ఆ=మొదలుకొని, వఱకును

బాధం=సరే, మంచిది

సుతరాం=బొత్తుగా, ఎంత

హే-భోః=ఓ

ప్రతి=కూర్చి (మాత్రమును

ఉప=దగ్గఱ

దూరం=దూరముగా

బహుధా=పలువిధములుగా

సత్యం=నిజముగా

సమీపం=దగ్గఱగా

అబ్రహ్మాణ్యం=అయ్యో-పాపము

అతీవ=మిక్కిలి

హంజే=అసే!

తిర్యక్=అడ్డముగా

ఋజు=సరిగా

ధాతువులకు ద్వివచనము లీ క్రింద వ్రాయబడును.

'అస్' ఉండుట.

వర్తమానము ద్వి.

భూతము

ప్ర. స్తః=వారిద్ద రున్నారు

ఆస్తాం=ఇద్ద రుండిరి

మ. స్థః=మీరిద్ద రున్నారు

ఆస్తం=మీరిద్ద రుంటిరి

ఉ. స్వః=ఇద్దర మున్నాము

ఆస్వ=ఇద్దర ముంటిమి

ఆశీరాది ద్వి.

విధ్యాది ద్వి.

స్తాం=ఇద్ద రుండనీ

స్యాతాం=వారిద్ద రుందురు మొ॥

స్తం=ఇద్ద రుండుఁడు

స్యాతం=మీరిద్ద రుందురు మొ॥

అసావ=ఇద్దరముందాము

స్యావ=ఇద్దర ముందుము మొ॥

భవిష్యత్

భవిష్యతః=వారిద్ద రుండఁగలరు

భవిష్యథః=మీ రిద్ద రుండఁగలరు

భవిష్యావః=ఇద్దర ముండఁగలము

'కృ'-చేయుట. 'అస్' ధాతువునకువలెనే తెలుఁగు గ్రహించునది

వర్తమానము

భూతము

ఆశీరాది

విధ్యాది

భవిష్యత్తు

ప్ర. కురుతః

అకురుతాం

కురుతాం

కుర్యాతాం

కరిష్యతః

మ. కురుథః

అకురుతం

కురుతం

కుర్యాతం

కరిష్యథః

ఉ. కుర్వః

అకుర్వ

కరవావ

కుర్వావ

కరిష్యావః

'భూ' అగుట.

వర్తమానము

భూతము

ఆశీరాది

విధ్యాది

భవిష్యత్తు

ప్ర. భవతః

అభవతాం

భవతాం

భవేతాం

భవిష్యతః

మ. భవథః

అభవతం

భవతం

భవేతం

భవిష్యథః

ఉ. భవావః

అభవావ

భవావ

భవేవ

భవిష్యావః

సంతోషముతో నుండెను. జనకుఁడు రాముని కొఱకు సీతను, లక్ష్మణుని కొఱకు ఊర్మిళను ఇచ్చి పెండ్లి చేసెను. దశరథుఁడు తన యొక్క జనులతోఁగూడఁ బెండ్లికోసము జనకపట్టణమును గూర్చి వెళ్ళెను. పెండ్లి చక్కగా (బాగుగా) జరిగెను. తరువాత దశరథుఁడు రామలక్ష్మణులతోఁ గూడ నింటికి వచ్చి బ్రాహ్మణులతోఁగూడ నుత్సవముఁజేసి రామునకు రాజ్యము నిచ్చెను. రాముఁడు కొడుకులనువలెనే అందఱు జనులను సుఖముతోఁ బాలించెను. రామునియొక్క యోగ్యతను జూచి జను లందఱును సంతోషముతో నుండిరి. రాముని యొక్క చరిత్రను వాల్మీకుఁడు రామాయణమునందు బాగుగా వ్రాసెను.

అకారాదిగా ఈపుస్తకమునందలి పదములు

అంగణం = ముంగిలి

అగ్రజః = అన్న

అంగనా = ఆఁడుది

అగ్రజ్ఞా = అక్క

అంతర్ = లోపల

అతః = ఇందువల్ల. ఇక్కడ

(నుండి

అంబరీషం = మంగలము

అతీవ = మిక్కిలి

అంబా = అమ్మ

అత్ర = ఇచట

అథస్ = క్రింద

అన్యథా = వేఱువిధముగా

అద్య = ఈవేళ

అపి=ను, యును, కూడ

అద్యాపి = నేటికిని	అపి చ = ఇంతేకాకుండ
అనంతరం = పిమ్మట	అరే = అరే ! ?
అనలః = నిప్పు	అర్థం = కోసము, కొఱకు
అనుజః = తమ్ముడు	అలం = చాలును
అనుజా = చెల్లెలు	అశ్వః = గుఱ్ఱము
అనేకత్రా = పలుచోట్ల	అసి = ఉన్నావు
అనేకథా = పలువిధముల	అస్తి = ఉన్నాఁడు
అనేకే = అనేకులు	అస్మి = ఉన్నాను
అన్నం = అన్నము	అస్తు = ఉండనిమ్ము
అన్యః = ఇతరుఁడు	అహం = నేను
అన్యత్ర = మఱియొకచోట	అహో = ఓరా !

ఆ

ఆ = మొదలుకొని, వఱకు	ఆగచ్ఛతి = వచ్చుచున్నాఁడు
ఆనయతి = తెచ్చుచున్నాఁడు	ఆహ్వాయతి = పిల్చుచున్నాఁడు
ఆలస్యం = జాగు	ఆవరణం = దొడ్డి

ఇ

ఇతోపి = ఇంకను	ఇదానీం = ఇప్పుడు
ఇత్థమ్ = ఇట్లు	ఇవ = వలె

ఉ

ఉచ్చైః=ఎత్తుగా

ఉప=దగ్గరగా

ఉపధానం=దిండు

ఉపరి=మీద

ఉర్వారుకం=దోసకాయ

ఉలూఖలం=రోలు

ఋ

ఋజీషం=బాణలి

ఋజు=సరిగా

ఏ

ఏకః=ఒకఁడు

ఏకత్ర=ఒకచోట

ఏకదా=ఒకప్పుడు

ఏతావత్పర్యంతం=ఇంతవరకు

ఏవ=ఏ

ఏవం=ఇట్లు

ఏషః=వీఁడు

క

కంబళం=కంబళి

కంసః=కంచము

కః=ఎవఁడు?

కటః=చాఁప

కటాహః=గోలెము

కతి=ఎన్ని, ఎందఱు?

కథమపి=అతికష్టముగా,

(ఎట్లాగయినా

కథం=ఎట్లు

కదా=ఎప్పుడు?

కనిష్ఠికా=చిటికెనవ్రేలు

కరోతి=చేయుచున్నాఁడు

కలశః=చెంబు

కవాటం=తలుపు

కా=ఎవతె?

కాలంకరోతి=చచ్చుచున్నాఁడు

కిం=ఏమి?

కుడ్యం=గోడ

కించ=ఇంతేకాకుండ

కుతః=ఎందువల్ల, ఎక్కడనుండి?

కించిత్=కొంచెము

కుత్ర=ఎక్కడ ?

కింతు=కాని

కుశః=నులక, దర్భ

కింవా=ఏమో!

కుసూలం=గాదె

కిమపి=ఏమియు

కూపః=బావి

కిమర్థం=ఎందుకు?

క్రాళయతి=కడుగుచున్నాడు

కియత్పర్యంతం=ఎంతవరకు?

క్షీరం=పాలు

ఖ

ఖం=ఆకాశం

ఖనిత్రం=గడ్డపాత

ఖనతి=త్రవ్వచున్నాడు

ఖలు=కదా

ఖనకః=పందికొక్కు-

ఖాదతి=తినుచున్నాడు

(ఉప్పరవాడు)

గ

గంతుం=వెళ్లుటకు

గృహం=ఇల్లు

గచ్ఛతి=వెళ్లుచున్నాడు

గోధా=బల్లి

గణయతి=ఎంచుచున్నాడు

గోమయం=పేడ

గత్వా=వెళ్లి

గ్రామః=ఊరు

గమయతి=పంపుచున్నాడు,

కడపుచున్నాడు

ఘ

ఘంటా=గంట

ఘరట్టః=తిరుగలి

ఘటమంచః=గడమంచె

ఘృతం=నేయి

చ

చరతి=నడచుచున్నాడు,

చీరం=చీర

(మేయుచున్నది.

చుక్రం=చింతపండు

చలతి=కదలుచున్నాడు

చూర్ణం=పొడుము

చారయతి=నడిపించుచున్నాడు

చేత్=ఎడల

(మేపుచున్నాడు

చోరయతి=దొంగిలించుచు

చాలయతి }=కదల్చుచున్నాడు
చలయతి }

చోలం=రవిక (న్నాడు

చోష్యం=పులుసు

చిక్రోడః=ఉడుత

చోదయతి=తోలుచున్నాడు

చిరం=చాలసేపు

(పురికొల్చుచున్నాడు

ఛ

ఛురికా=కత్తి

ఛోటికా=చిటిక

ఛేదయతి=తఱుగుచున్నాడు

(నఱుకుచున్నాడు

జ

జనకః=తండ్రి

జలం=నీరు

జలూకా=జలగ

ఝ

ఝటితి=త్వరగా

ఝిల్లికా=కీచురాయి

డ

దోలా=ఉయ్యల

ధ

ధంకః=అబోతు

త్ర

తక్రం=మజ్జిగ

తదా=అపుడు

తటః=ఒడ్డు

తర్హి=అయితే

తటాకః=చెఱువు

తస్కరః=దొంగ

తతః=అందువల్ల, పిమ్మట,

తాడయతి=కొట్టుచున్నాడు

(అక్కడనుండి

తాతః=తాత, నాయన

తత్ర=అక్కడ

తావత్పర్యంతం=అంతవఱకు

తథా=అలాగు

తిర్యక్=అడ్డముగా (న్నాడు

తూష్టిం=ఊరక

తోషయతి=సంతోషపెట్టుచు

తైలం=నూనె

త్రసతి=భయపడుచున్నాడు

తైలపాయికా=గబ్బిలము

త్రాసయతి=భయపెట్టుచు

తోలయతి=తూచుచున్నాడు

త్వం=నీవు (న్నాడు

ద

దండయతి=దండించు

దూషికా=పుసి

దంతః=పల్లు (చున్నాడు

దూషయతి=చెఱుచుచున్నాడు

దశతి=కఱచుచున్నది;

దేవః=దేవుడు

(కుట్టుచున్నది

దౌష్ట్యం=అల్లరి

దార్వికా=బెండచెట్టు

ద్రవతి=కరగుచున్నాడు

దుష్యతి=చెడుచున్నాడు

దూరం=దూరముగా

ద్రావయతి=కరగించుచు

(న్నాడు, తఱుముచున్నాడు

ధ

ధమతి=ఊడుచున్నాడు

ధారయతి=బాకీఉంచు

(న్నాడు

ధావయతి=పరుగెత్తించుచు

(న్నాడు, తోమించుచున్నాడు

న

న=లేదు, కాదు

నకులః=ముంగిస

నక్తం=రాత్రి

నదతి=మ్రోగుచున్నది

నమస్కారః=నమస్కారము

నయతి=తీసికొనిపోవుచున్నాడు

నరః=మనుష్యుడు

నవనీతం=వెన్న

నాగదంతః=చిలుకకొయ్య

నాడింధమః=కమ్మరివాడు

నాదయతి=మ్రోగించు

(చున్నాడు

నామ=పేరు, అనగా

నాసికా=ముక్కు

నీచైః=తగ్గుగా

ను=ఏ

నృపః=రాజు

నోచేత్=లేనియెడల

ప

పచతి=వండుచున్నాడు

పఠతి=చదువుచున్నాడు

పతతి=పడుచున్నాడు

పరుత్=ముందటేడు

పఠ్ఠం=అకు

పర్వతః=కొండ

పశ్చాత్=వెంబడి

పశ్యతి=చూచుచున్నాడు

పాకః=వంట

పురతః=ముందు

పాచయతి=వండించుచున్నాడు

పురా=మునుపు

పాఠయతి=చదివింపుచున్నాడు

పుష్పం=పువ్వు

పాతయతి=పడవేయుచున్నాడు

పుస్తకం=పుస్తకము

పాత్రం=బిందె

పూరయతి=నింపుచున్నాడు,

పానీయం=మంచినీరు

(పోయుచున్నాడు)

పాయయతి=త్రాగించుచున్నాడు

పూర్వః=మునుపటివాడు

పార్శ్వతి=ప్రక్కగా

పోషయతి = పోషించు

(చున్నాడు)

పాలయతి=పాలించుచున్నాడు

పృచ్ఛతి = అడుగు

(చున్నాడు)

పిపీలికా=చీమ

ప్రతి=కూర్చి

పిబతి=త్రాగుచున్నాడు

ప్రతిదినం=ప్రతిదినము

పిష్టం=పిండి

ప్రథమం=మొదట

పీడయతి=పీడించుచున్నాడు

ప్రభృతి=మొదలుకొని

పుత్రికా=కూతురు

ప్రయాణం=పయనము

పునర్=మరల

ప్రాతర్=ప్రాద్దున

ఫ

ఫలం=ఫండు

ఫలకః=బల్ల, పలక

ఫలతి=ఫండుచున్నది

బ

బత=అయ్యో!

బహిర్=వెలుపల

బహుధా=పలువిధముల

బహుళా=ఆవు

బాధం=సరే

బాలకః=పిల్లవాడు

బాలికా=పిల్ల

బిడాలః=పిల్లి

బ్రాహ్మణః=బాపడు

భ

భవతి=అగుచున్నాడు

భూషయతి=అలంకరించు

(చున్నాడు)

భస్మా=తిత్తి

భోః=అండీ, అయ్యా!

భిక్షాటనం=బిచ్చమెత్తుట

భోజనం=భోజనము

మ

మంచః=మంచము

మధ్యమా=నడిమివ్రేలు

మండపః=పందిరి (చున్నాడు

మా=వలదు, వద్దు

మండయతి=అలంకరించు

మారయతి=చంపుచున్నాడు

మంథానః=కవ్వము

మార్జాలః=పిల్లి

మక్షికా=ఈగ

ముండయతి=గొరుగు

మర్కటః=కోతి

(చున్నాడు)

మలం=ముఠికి

ముసలః=రోకలి

మశకః=దోమ

మూషకః=ఎలుక

మత్కుణః=నల్లి

మేషః=మేక

య

యః=ఎవడు

యచ్ఛతి=ఇచ్చుచున్నాడు

యతః=ఎందువల్ల

యత్ర=ఎక్కడ

యథా=ఎట్లు

యదా=ఎప్పుడు

యా=ఎవతె

యుద్ధం=యుద్ధము

ర

రక్తపుచ్ఛః=నల్లికళ్ళపాము

రక్తి=కాపాడుచున్నాడు

రసనా=నాలుక

రామః=రాముడు

రామతం=ఇంగువ

రే=అరే!

ల

లతా=తీగె

లవణం=ఉప్పు

లవిత్రం=కొడవలి

లిఖతి=వ్రాయుచున్నాడు

లేఖయతి=వ్రాయించు

(చున్నాడు)

వ

వంచయతే=మోసగించుచు

వత్సా=పెయ్య (న్నాడు)

వదతి=చెప్పుచున్నాడు

వనం=అడవి

వస్త్రం=బట్ట

వసతి=ఉండుచున్నాడు

వక్రం=వంకరగా

వత్సః=దూడ

వా=ఆ, ఓ!

వానం=వరుగు

వానరః=కోతి

వార్తాకం=వంకాయ

వాహనం=వాహనము (న్నాడు)

వాహయతి=మోయించుచు

విద్యా=చదువు

వృశ్చికః=తేలు

వృక్షః=చెట్టు

వృషభః=ఎద్దు

వృథా=వ్యర్థముగా

వ్యాపారః=వ్యాపారము

శ

శనైః=మెల్లగా

శిక్షయతి=నేర్పుచున్నాడు

శశః=కుందేలు

శీఘ్రం=త్వరగా

శాకం=కూర

శునకః=కుక్క

శాయయతి=నిద్రపుచ్చు

శూర్పం=చేరట

శింజా=గజ్జె (చున్నాడు)

శోషయతి=ఎండించుచున్నాడు

శిక్యం=ఉట్టి

శ్యః=రేపు

స

సః=వాడు

సరఘా=తేనెటీగ

సమీపం=దగ్గరగా

సర్వః=పాము

సమ్యక్=బాగుగా

సర్వః=ప్రతివాడు

సత్యం=నిజముగా

సర్వత్ర=అన్ని చోట్ల

సర్వథా=అన్నివిధములుగా

సూపం=పప్పు

సర్వదా=ఎల్లప్పుడు

స్తనపః=చంటివాడు

సాకం=తో, కూడ

స్తనపా=చంటిపిల్ల

సాయం=సందె

స్నానం=స్నానము

సుతరాం=బొత్తుగా   స్వః=తాను

నూకరః=పంది

హ

హంజే!=అసే!

హః=ఓ! అయ్యో!

హసతి=నవ్వుచున్నాడు

హ్యః=నిన్న

హసయతి=నవ్వింపుచున్నాడు

హ్యస్తన=నిన్నటి

శ్లో॥ శ్రీహయాస్యప్రసాదేన । రచితా బాలబోధినీ

కాశీ కృష్ణేన విదుషా । జీయా దాచన్ద్రతారకమ్

శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ప్ర థ మ భా గః

స మా ప్తః

ద్వితీయభాగ సార్థపదాను క్రమణిక

అ

అంగుష్ఠం = బొటనవ్రేలు
 అంగుళిః = వ్రేలు
 అంజలిః = దోసిలి
 అంజలిమాత్రం = దోసెండు
 అంతః = చివరకు
 అంతికా = ప్రాయ్యి
 అంధః = గ్రుడ్డివాఁడు
 అకృత్వా = చేయకుండ
 అక్రీణన్ = కొనిరి
 అక్రీణాం = కొంటిని
 అక్రీణాః = కొంటివి
 అక్రీణాత్ = కొనెను
 అక్రీణీత = కొంటిరి
 అక్రీణీతం = ఇద్దరు కొంటిరి
 అక్రీణీతాం = ఇద్దరు కొనిరి
 అక్రీణీమ = కొంటిమి
 అక్రీణీవ = ఇద్దరము కొంటిమి
 అక్రేష్యం = నేను కొన్నయెడల
 అక్రేష్యః = నీవు కొన్నయెడల
 అక్రేష్యత్ = (వాఁడు) కొన్నయెడల
 అక్రేష్యతం = మిరిద్దరు కొన్నయెడల
 అక్రేష్యమ = మేము కొన్న యెడల

అక్రేష్యోప = మేమిద్దరము కొన్న
 యెడల
 అగ్నిః = నిప్పు
 అజానన్ = తెలిసికొనిరి
 అజానాః = తెలిసికొంటివి
 అజానాత్ = తెలిసికొనెను
 అజానీత = తెలిసికొంటిరి
 అజానీతం = ఇద్దరు తెలిసికొంటిరి
 అజానీమ = తెలిసికొంటిమి
 అజానీవ = ఇద్దరము తెలిసికొంటిమి
 అజ్ఞాయత = తెలియఁబడెను
 అట్టం = వంటచెఱకు
 అధికం = ఎక్కువ
 అనుగచ్ఛతి = వెంబడించు
 చున్నాఁడు
 అనుధావతి = వెంటఁబరుగెత్తు
 చున్నాఁడు
 అనుపదం = వెంటనే
 అనుభవతి = అనుభవించుచున్నారు
 అనుభూయ = అనుభవించి
 అనుభూయతే = అనుభవింపంబడు
 చున్నది
 అన్యః = ఇంకొకఁడు
 అన్యత్ = ఇంకొకటి

అన్యాయ = ఇంకొకతె
 అన్యాయని = ఇంకొకొన్ని
 అన్యగచ్ఛత్ = వెంటఁబోయెను
 అన్యధావత్ = వెంటఁబరుగెత్తెను
 అన్యభవత్ = అనుభవించెను
 అన్యభూయత = అనుభవించఁ
 బడెను
 అపకర్షతి = లాగుచున్నాఁడు
 అపరాధః = నేరము, తప్పు
 అపహరతి = అపహరించు
 చున్నాఁడు
 అపూపః = అప్పుము, అప్పచ్చి
 అపేక్షతే = అపేక్షించుచున్నాఁడు
 అపేక్షా = కోరిక
 అపేక్షిత = కోరఁబడిన
 అపేక్ష్యతే = కోరఁబడుచున్నది
 అపైక్షత = అపేక్షించెను
 అబధ్నాం = కట్టివేసితిని
 అబధ్నాః = కట్టివేసితివి
 అబధ్నాత్ = కట్టివేసెను
 అబ్ధః = అద్దము, సంవత్సరము
 అభంత్స్యం = కట్టివేసితిని
 అభంత్స్యత్ = కట్టివేసెను
 అభావః = లేమి, లేకపోవుట
 అభిప్రాయః = అభిప్రాయము
 అభిముఖం = ఎదురుగా
 అభియోగః = దావా, వ్యాజ్యము

అమావాస్య = అమావాస్య,
 అమవస
 అరుణ = ఎఱ్ఱని
 అరుణాయతే = ఎఱ్ఱబారుచున్నాఁడు
 అర్గళా = తలుపునకు వేయుగడియ
 అర్పయతి = అప్పగించుచున్నాఁడు
 అలర్కః = పిచ్చికుక్క
 అలంబత = వ్రేలాడెను
 అలంబధాః = వ్రేలాడితివి
 అలంబత = వ్రేలాడిరి
 అలంబధ్వం = వ్రేలాడితిరి
 అలంబామహి = వ్రేలాడితిమి
 అలంబావహి = ఇద్దరము వ్రేలాడి
 తిమి
 అలంబిష్యోమహి = మేము వ్రేలా
 డినయెడల
 అలంబిష్యోవహి = ఇద్దరము వ్రేలా
 డితిమేని
 అలంబిష్యేతాం = ఇద్దరు వ్రేలాడిరేని
 అలంబిష్యేథాం = ఇద్దరు
 వ్రేలాడితిరేని
 అలంబే = వ్రేలాడితిని
 అలంబేతాం = ఇద్దరు వ్రేలాడిరి
 అలంబేథాం = ఇద్దరు వ్రేలాడితిరి
 అవకాశః = వీలు
 అవఘ్నంతి = దంచుచున్నా రు
 అవరోక్ష్యతి = దిగంగలఁడు
 అవరోపణం = దింపుట

అవరోపయతి = దింపుచున్నాఁడు
 అవరోహణం = దిగుట
 అవరోహతి = దిగుచున్నాఁడు
 అవహంతి = దంచుచున్నాఁడు
 అశిష్యతి = తినగలఁడు
 అశ్నాతి = తినుచున్నాఁడు
 అస్తమయతే = అస్తమించు
 చున్నాఁడు. క్రుంకుచున్నాఁడు
 అస్మాద్రౌఢః = మావంటివాఁడు

అ

ఆకర్ణయతి = వినుచున్నాఁడు
 ఆకర్ణ్య = విని
 ఆకాశః = ఆకాశము
 ఆక్షిపతి = ఆక్షేపించుచున్నాఁడు
 ఆక్షేప్స్యతి = ఆక్షేపించగలఁడు
 ఆగత్య = వచ్చి
 ఆగమనం = వచ్చుట
 ఆజకం = మేకలమంద
 ఆజ్ఞాపనం = ఆజ్ఞాపించుట
 ఆజ్ఞాపయతి = ఆజ్ఞాపించు
 చున్నాఁడు
 ఆజ్ఞాప్య = ఆజ్ఞాపించి
 ఆణకః = అణా
 ఆతపః = ఎండ
 ఆదిక = మొదలైన
 ఆధిక్యం = గొప్పతనము

ఆనాయయతి = తెప్పించుచున్నాఁడు
 ఆనాయ్య = తెప్పించి
 ఆమ్ల = పుల్లని
 ఆమ్లత్వం = పుల్లందనము
 ఆరభతే = ఆరంభించుచున్నాఁడు
 ఆరభ్యతే = ఆరంభింపఁబడుచున్నది
 ఆరుణ్యం = ఎఱ్ఱదనము
 ఆరుహ్య = ఎక్కి
 ఆరోపణం = ఎక్కించుట
 ఆరోపయతి = ఎక్కించుచున్నాఁడు
 ఆరోప్య = ఎక్కించి
 ఆరోహణం = ఎక్కుట
 ఆరోహతి = ఎక్కుచున్నాఁడు
 ఆర్ద్ర = తడిసిన
 ఆలోచనం = ఆలోచించుట
 ఆలోచయతి = ఆలోచించుచున్నాఁడు
 ఆలోచ్య = ఆలోచించి
 ఆశా = ఆస, దిక్కు
 ఆహ్వాపయతి = పిలిపించు
 చున్నాఁడు

ఇ

ఇచ్చతి = కొరుచున్నాఁడు
 ఇత స్తతః = ఇటునటు

ఈ

ఈషత్ = కొద్దిగా

ఉ

ఉక్షతి = చల్లుచున్నాఁడు
 ఉత్తరాయణం = ఉత్తరాయణము
 ఉత్తిష్ఠతి = లేచుచున్నాఁడు
 ఉత్పతతి = ఎగురుచున్నాఁడు
 ఉత్సవః = పండుగ
 ఉత్థాతుం = లేచుటకు
 ఉత్థానం = లేచుట
 ఉత్థాపనం = లేపించుట
 ఉత్థాపయతి = లేపించుచున్నాఁడు
 ఉత్థాప్య = లేపించి
 ఉత్థాయ = లేచి
 ఉత్థాస్యతి = లేవంగలఁడు
 ఉత్థాటయతి = పీకుచున్నాఁడు
 ఉత్సాహః = ఉత్సాహము
 ఉదఘాటయత్ = తెఱచెను
 ఉదతిష్ఠత్ = లేచెను
 ఉదస్థాపయత్ = లేపించెను
 ఉదయతే = ఉదయించుచున్నాఁడు
 ఉద్ఘాటయతి = తెఱచుచున్నాఁడు
 ఉద్భూయ = పుట్టి
 ఉద్యోగః = ఉద్యోగము
 ఉద్దిశతి = ఉద్దేశించుచున్నాఁడు
 ఉద్దేశః = ఉద్దేశము (అభిప్రాయము)
 ఉద్శ్వయతి = ఉబ్బుచున్నది
 ఉన్మత్తః = పిచ్చివాఁడు

ఉన్మాలయతి = పెల్లగించు
 చున్నాఁడు
 ఉపవిశతి = కూర్చుండుచున్నాఁడు
 ఉపవిశ్య = కూర్చుండి
 ఉపవేక్ష్యతి = కూర్చుండఁగలఁడు
 ఉపవేశయతి = కూర్చుండఁబెట్టు
 చున్నాఁడు
 ఉపవేశయితుం = కూర్చుండఁ
 బెట్టుటకు
 ఉపవేశయిష్యతి = కూర్చుండఁబెట్ట
 గలఁడు

ఉపవేశ్య = కూర్చుండఁబెట్టి
 ఉపవేష్టుం = కూర్చుండుటకు
 ఉపావిశత్ = కూర్చుండెను
 ఉపావేశయిత్ = కూర్చుండఁబెట్టెను
 ఉష్ణః = వెచ్చని
 ఉష్ణత్వం = వేడిమి

ఊ

ఊహతి = ఊహించుచున్నాఁడు

ఋ

ఋషిః = ఋషి

ఏ

ఏకం = ఒకటి

ఏకః = ఒకడు

ఏకవారం = ఒకమారు

ఏకా = ఒకతె
 ఏతయా = ఈమెచేత
 ఏతత్ = ఇది
 ఏతస్యాం = ఈమెయందు
 ఏతస్యాః = ఈమెవల్ల, ఈమె యొక్క
 ఏతస్యై = ఈమెకొఱకు
 ఏతాం = ఈమెను
 ఏతాః = ఈ స్త్రీలు, ఈ స్త్రీలను
 ఏతాని = ఇవి, వీనిని
 ఏతాభిః = ఈ స్త్రీలచేత
 ఏతాభ్యః = ఈ స్త్రీలకొఱకు,
 [ఈస్త్రీలవలన
 ఏషా = ఈమె, ఈ

ఔ

ఔత్తరాహః = ఉత్తరాదివాఁడు

క

కంకతికా = దువ్వెన
 కథనం = చెప్పుట
 కథయతి = చెప్పుచున్నాఁడు
 కథయిత్వా = చెప్పి
 కథా = కథ
 కదళీ = అరటి
 కనిష్ఠ = కడసారి, చిన్న
 కపిల = నల్లని
 కర్ణః = చెవి

కర్తవ్య = చేయవలసిన
 కర్తా = చేయువాఁడు
 కర్త్రీ = చేసెడు స్త్రీ
 కర్మిష్ఠః = కర్మశ్రద్ధకలవాఁడు
 కలహాయతే = పోట్లాడుచున్నాఁడు
 కల్పయతి = కల్పించుచున్నాఁడు
 కా = ఎవతె?
 కాం = ఎవతెను?
 కాకః = కాకి
 కారవేల్లః = కాకరకాయ
 కారావరణం = బందెలదొడ్డి
 కార్యం = పని, చేయఁదగ్గది
 కిం = ఏమి, ఏది?
 కిరతి = ఒలకఁబోయుచున్నాఁడు
 కిశోరః = పిల్ల, కూన
 కీటః = పురుగు
 కీదృశః = ఎటువంటి?
 కుంఠతి = మొక్కపోవుచున్నది
 కుంభాండః = గుమ్మడికాయ
 కుక్కుటః = కోడిపుంజు
 కుక్కుటీ = కోడిపెట్ట
 కుత్రత్యః = ఎక్కడివాఁడు?
 కుప్యతి = కోపగించుచున్నాఁడు
 కుశుతాః = ఉలవలు
 కువలయం = కలువపువ్వు
 కూజతి = కూయుచున్నాఁడు
 కూర్మః = తాఁబేలు

కూష్మాండః = బూడిదగుమ్మడి

కాయ

కృత = చేయఁబడిన

కృత్యం = పని

కృష్ణా = కృష్ణానది

కేశాః = వెండ్రుకలు

కోపః = కోపము

కోశాతకీ = బీరకాయ

క్రందతి = అఱచుచున్నాడు.

ఏడుచున్నాడు

క్రమః = వరుస

క్రమశః = క్రమముగా

క్రీణాతి = కొఱుచున్నాడు

క్రీణాతు = కొననిమ్ము

క్రీణాని = నేను కొందునుగాక

క్రీణామి = కొనుచున్నాను

క్రీణాసి = కొనుచున్నావు

క్రీణీయాం = నేను కొనవలయును

క్రీణీయాః = నీవు కొనవలెను

క్రీణీహి = కొనుము

క్రీణీయాత్ = వాఁడు కొనవలెను

క్రీత్వా = కొని

క్రీయమాణ = కొనఁబడుచున్న

క్రేతుం = కొనుటకు

క్రేష్యతి = కొనఁగలఁడు

క్రేష్యసి = కొనఁగలవు

క్రేష్యామి = కొనఁగలను

క్వత్యః = ఎక్కడివాఁడి

క్షాళయితవ్య = కడుగవలసిన

ఖ

ఖంజః = కుంటివాఁడు

ఖండశః = ముక్కముక్కలుగా

ఖగః = పక్షి

ఖరః = గాడిద

ఖాండ్యరోతి = కాండ్రించు

చున్నాఁడు

గ

గంగా = గంగానది

గంగాలయః = గంగాశము

గంతవ్య = వెళ్ళవలసిన

గత = వెళ్ళిన

గత్వా = వెళ్ళి

గమనం = వెళ్ళుట

గరుడః = గరుత్మంతుఁడు

గర్భగృహం = గది

గర్వతి = గర్వపడుచున్నాఁడు

గళతి = జాఱుచున్నాఁడు

గవాక్షః = కిటికీ

గాళయతి = గాలించుచున్నాఁడు

గిళతి = మ్రింగుచున్నాఁడు

గుడం = బెల్లము

గుంజతి = రొదచేయుచున్నాఁడు
 గువతి = ఏరుగుచున్నాఁడు
 గ్రంధః = గ్రంథము
 గ్రహీత్వా = పట్టుకొని
 గ్రహ్లాతి = పట్టుకొనుచున్నాఁడు
 గోదా = గోదావరినది
 గోధనం = ఆవులమంద
 గోధూమాః = గోధుమలు
 గౌః = ఆవు. ఎద్దు
 గ్రంథః = గ్రంథము
 గ్రహీతుం = పట్టుకొనుటకు
 గ్రహిష్యతి = పట్టుకొనఁగలఁడు
 గ్రామః = ఊరు
 గ్రీష్మకాలః = వేసంగి
 గ్నాః = చంద్రుఁడు

ఘ

ఘటికా = గడియకాలము
 ఘన = దట్టమయిన
 ఘాణా = గానుగ
 ఘానః = గడ్డి
 ఘృతకోశాతకీ = నేతిబీరకాయ
 ఘోషః = పల్లె

చ

చంద్రః = చంద్రుడు
 చంద్రికా = వెన్నెల

చంపకం = సంపెంగ
 చతుకః = పిచ్చుక
 చణకాః = సెనగలు
 చతురః = నేర్పరి
 చతుర్థః = నాల్గవ
 చతుర్థీ = చవితీ
 చతుఃకృత్యః = నాలుగుమార్లు
 చలచిత్తః = చలచిత్తుఁడు
 చలయతి = కదల్చుచున్నాఁడు
 చాకచక్యం = చాకచక్యము
 చాతుర్యం = చాతుర్యము
 చాలయతి = జల్లించుచున్నాఁడు
 చాలీనీ = జల్లెడ
 చింతయతి = చింతించుచున్నాఁడు
 చింతా = చింత-ఆలోచన
 చిత్వా = ప్రోగుచేసి
 చిన్తోతి = ప్రోగుచేయుచున్నాఁడు
 చిబుకః = గడ్డము
 చేష్యతి = ప్రోగుచేయఁగలడు

ఛ

ఛిత్వా = నఱకి
 ఛిన్న = నఱకఁబడిన
 ఛేత్తుం = నఱకుటకు
 ఛేదయతి = నఱకుచున్నాఁడు
 ఛేదయిత్వా = నఱకి
 ఛేదిత = నఱకఁబడిన

జ

జంబుకః = నక్క
 జనిష్యతే = పుట్టగలడు
 జాయతే = పుట్టుచున్నాడు
 జాగరః, జాగరణం = మేల్కొనుట
 జానంతి = తెలిసికొనుచున్నారు
 జానాతి = తెలిసికొనుచున్నాడు
 జానీత = తెలిసికొనుడు
 జానీథ = మీరు తెలిసికొను
 చున్నారు
 జానీమః = తెలిసికొనుచున్నాము
 జానీయాః = నీవు తెలిసికొన
 వలసినది
 జానీయాత్ = తెలిసికొనవలెను
 జానీహి = తెలిసికొనుము
 జామాతా = అల్లుడు
 జాయతే = పుట్టుచున్నాడు
 జీరకః = జీలకఱ్ఱ
 జ్ఞాత = తెలియబడిన
 జ్ఞాతుం = తెలియుటకు
 జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని
 జ్ఞానం = తెలివి
 జ్ఞాపయతి = తెలుపుచున్నాడు
 జ్ఞాయతే = తెలియబడుచున్నాడు
 జ్ఞాపయిత్వా = తెలిపి
 జ్ఞాస్యతి = తెలియగలడు

జ్ఞాస్యతే = తెలియబడగలడు

జ్యేష్ఠః = పెద్దవాడు

జ్వలతి = మండుచున్నది

జ్వలయతి, జ్వాలయతి = వెలిగించు
 చున్నాడు, మండించుచున్నాడు

ఝ

ఝంకారః = ఝంకారము

ఝిల్లికా = కీచురాయి

డ

డయతే = ఎగురుచున్నాడు

డోలయతి = ఊచుచున్నాడు

డోలాయతే = ఊగుచున్నాడు

త

తంఢ్రీవార్తా = తెలిగ్రాము

తండులాః = బియ్యము

తత్ = ఆది, ఆ, అందువల్ల

తదీయః = వానిదైన, వానిది,

వానివాడు

తపతి = కాల్చుచున్నాడు

తయా = ఆమెచేత

తర్కయతి = ఊహించుచున్నాడు

తస్యాం = ఆమెయందు

తస్యాః = ఆమెవల్ల, ఆమెయొక్క

తస్యై = ఆమెకొఱకు
 తాం = ఆమెను
 తాః = ఆ స్త్రీలు, ఆ స్త్రీలను
 తాని = అవి, వానిని
 తాదృశః = అటువంటి
 తాపః = తాపము
 తాభ్యః = ఆస్త్రీలకొఱకు, వల్ల
 తాభిః = ఆ స్త్రీలచేత
 తావతైవ, తావన్మాత్రేణైవ
 = అంతమాత్రముచేతనే
 తాసు = ఆ స్త్రీలయందు
 తిక్త = చేదయిన
 తిక్తత్వం = చేదు
 తిలకం = బొట్టు
 తిలఘాతకః = తెలికలవాఁడు
 తిష్ఠతి = నిల్చున్నాఁడు
 తుందిలః = బొజ్జవాఁడు
 తృతీయా = తదియ
 తేజతి, తేజయతి = పదును
 పెట్టుచున్నాఁడు
 తైలికః = తెలికలవాఁడు
 త్యజతి = వదలిపెట్టుచున్నాఁడు
 త్రిః = ముమ్మారు
 త్రుట్యతి = తెగుచున్నది
 త్రోటయతి = త్రెంచుచున్నాఁడు
 త్వదీయః = నీవాఁడు, నీది
 త్వాదృశః = నీవంటివాఁడు

ద

దక్షిణతః = దక్షిణముగా
 దక్షిణాయనం = దక్షిణాయనము
 దయా = దయ
 దరిద్రః = దరిద్రుఁడు
 దర్భాసనం = దర్భాసనము
 దర్శందర్శం = చూచిచూచి
 దర్శనం = చూపు
 దర్శనీయ = చూడఁదగిన
 దశం = ఆకు, దశము
 దశతి = పగులుచున్నది
 దహతి = కాల్చుచున్నాఁడు
 దాక్షిణాత్యః = దక్షిణాదివాఁడు
 దాతా = దాత, ఇచ్చువాఁడు
 దాతుం = ఇచ్చుటకు
 దానం = ఈవి
 దాపనం = ఇప్పించుట
 దాపయతి = ఇప్పించుచున్నాఁడు
 దారిద్ర్యం = పేదరికము
 దార్ద్ర్యం = దృఢత్వము
 దిశతి = ఇచ్చుచున్నాఁడు.
 చూపించుచున్నాఁడు
 దీపః = దీపము
 దుర్బలః = దుర్బలుఁడు
 దుర్మార్గః = దుష్టుఁడు
 దుర్లభ = దొరకనిది

దుహితా = కూతురు
 దూషికా = పుసి
 దృఢ = గట్టిదైన
 దృశ్య = చూడదగిన
 దృశ్యతే = కనబడుచున్నాడు(ది)
 దృష్ట = కనబడిన
 దోష = దోషము
 ద్యౌః = స్వర్గము
 ద్రక్ష్యతే = కనబడగలడు (దు)
 ద్రస్యం = పెరుగు
 ద్రమ్యః = దమ్మిడి
 ద్రవతి = చెమ్మగిల్లుచున్నది
 ద్రష్టవ్య = చూడబడవలసిన
 ద్రుహ్యతి = ద్రోహముచేయు
 చున్నాడు

ద్వారం = వాకిలి
 ద్విః = రెండుమార్లు
 ద్వితీయా = విదియ
 ద్విధా = రెండుగా

ధ

ధనం = డబ్బు
 ధరణం = ధరించుట
 ధరతి = ధరించుచున్నాడు
 ధవళ = తెల్లని
 ధవళాయతే = తెల్లబారుచున్నది

ధావనం = పరుగెత్తుట, తోముట
 ధావళ్యం = తెలుపు
 ధావిత్వా = పరుగెత్తి, తోమి
 ధృత్వా = ధరించి
 ధ్యాయతి = ధ్యానించుచున్నాడు
 ధ్వాంతం = చీకటి

న

నక్షత్రం = నక్షత్రము
 నఖః = గోరు
 నఖతి = గోరుచున్నాడు.
 గీరుచున్నాడు
 నదతి = మ్రోగుచున్నది
 నదీ = ఏఱు
 ననందా = ఆడుబిడ్డ
 నవనీతం = వెన్న
 నాథః = నాథుడు, పెనిమిటి
 నాదయతి = మ్రోగించుచున్నాడు
 నామధేయం = పేరు
 నారికేళం = కొబ్బరిచెట్టు
 నాసా = ముక్కు
 న్యాయస్థానం = కోర్టు
 నిఖనతి = ప్రాతుచున్నాడు
 నిఖాయ = ప్రాతి
 నిద్రా = నిద్ర
 నిద్రాతి = నిద్రపోవుచున్నాడు

ద్వితీయభాగః

నిధిః = నిధి
 నిపుణః = నేర్పరి
 నిర్భయం = భయము లేకుండ
 నిష్పీడయతి = పిండుచున్నాఁడు,
 ఒత్తుచున్నాఁడు
 నిష్పీడ్య = పిండి, ఒత్తి
 నూతన = క్రొత్త
 నైపుణ్యం = నేర్పరితనము
 నౌః = ఓడ, పడవ
 న్యఖనత్ = ప్రాతెను

ప

పంకః = బురద
 పంచకృత్వః = అయిదుమార్లు
 పంచమీ = పంచమి
 పంచాంగం = పంచాంగము
 పక్వ = ఉడికిన, పండిన
 పక్షః = రెక్క, వైపు
 పటపటాయతే = పటపటలాడు

చున్నది

పటోలీ = పొల్ల
 పఠనం = చదువుట
 పఠిత = చదువఁబడిన
 పఠిత్యా = చదివి
 పఠితవ్య = చదువఁబడవలసిన
 పఠ్యమాన = చదువఁబడుచున్న
 పఠనం = పడుట

పదార్థః = పదార్థము-వస్తువు
 పద్మం = తామరపువ్వు
 పనసః = పనసచెట్టు
 పరశుః = గండ్రగొడ్డలి
 పరివేషయతి = వడ్డించుచున్నాఁడు
 పరివేషయిష్యతి = వడ్డించగలఁడు
 పరిష్కర్తుం = పరిష్కరించుటకు
 పరిష్కృత్య = పరిష్కరించి
 పర్యవేషయత్ = వడ్డించెను
 పాపిష్యః = పాపిష్ఠుఁడు
 పామా = గజ్జీ
 పాశ్చాత్యః = పశ్చిమదేశస్థుఁడు
 పాషాణః = తాయి
 పితా = తండ్రి
 పితామహః = తండ్రితండ్రి
 పితామహీ = నాయనమ్మ
 పిండం = ముద్ద
 పిణ్యాకం = తెలికపిండి
 పీత = త్రాగంబడిన-పచ్చని
 పీఠః = పీఠము
 పీవర = బలిసిన
 పుంఖః = పిడి
 పురతః = ముందుగా-ఎదుట
 పురీషం = పియ్య
 పురుషమాత్రం = నిలివెఁడు
 పుష్ణాతి = పోషించుచున్నాఁడు
 పూర్ణః = నిండిన

పూర్ణిమా = పున్నమ
 పూయం = చీము-ముఱుగుడు
 పూయతే = ముఱుగెత్తుచున్నది
 పేటతి = అల్లుచున్నాఁడు
 పేటా, పేటికా = పెట్టె
 పేషయతి = పిసుకుచున్నాఁడు
 పోతః = శిశువు
 పోషితుం = పోషించుటకు
 పోషిత్యా = పోషించి
 పోషిష్యతి = పోషించఁగలఁడు
 ప్రకాశతే = ప్రకాశించుచున్నాఁడు
 ప్రకాశిష్యతే = ప్రకాశించఁగలఁడు
 ప్రతిలేఖః = జవాబుత్తరము
 ప్రథమతః = మొదట
 ప్రపరశ్యః = ఆవలెల్లుండి
 ప్రపుల్లతి = వికసించుచున్నది
 ప్రబోధః = మెలకువ
 ప్రబోధతి = మేల్కొనుచున్నాఁడు
 ప్రభాతి = తెల్లవారుచున్నది
 ప్రమాదః = పొరపాటు
 ప్రమాద్యతి = పొరపడుచున్నాఁడు
 ప్రయాతి = బయలుదేరుచున్నాఁడు
 ప్రయాసః = అలసట
 ప్రవహతి = పాఱుచున్నది
 ప్రవిశతి = చొచ్చుచున్నాఁడు
 ప్రవిశ్య = చొచ్చి, ప్రవేశించి
 ప్రవేక్ష్యతి = చొచ్చఁగలఁడు

ప్రవేశః = చొరవ
 ప్రవేశనం = చొచ్చుట, చొప్పించుట
 ప్రవేశయతి = ప్రవేశపెట్టు
 చున్నాఁడు, చొప్పించుచున్నాఁడు
 ప్రవేశయిష్యతి = చొప్పించఁగలఁడు
 ప్రసాదయతి = బ్రతిమాలుకొను
 చున్నాఁడు
 ప్రసారయతి = చాచుచున్నాఁడు,
 పఱచుచున్నాఁడు
 ప్రసారయిష్యతి = పఱచఁగలఁడు
 చాచఁగలఁడు
 ప్రసార్య = చాచి-పరచి
 ప్రసూత = కనిన, ఈనిన
 ప్రసూయ = కని
 ప్రస్థః = తూమెఁడు
 ప్రస్థాపయతి = ప్రయాణము
 చేయిఁచుచున్నాఁడు
 ప్రస్ఫోటతి = చెరుగుచున్నాఁడు
 ప్రహారః = దెబ్బ-జాము
 ప్రహ్యః = మొన్న
 ప్రాకాశత = ప్రకాశించెను
 ప్రాచ్యః = తూర్పుదేశస్థుడు
 ప్రాడ్వివాకః = న్యాయాధికారి
 ప్రారంభః = మొదలుపెట్టుట
 ప్రావిశత్ = ప్రవేశించెను

ప్రావేశయత్ = ప్రవేశపెట్టెను
ప్రాసారయత్ = చాచెను-పరచెను

ఫ

ఫణః, ఫణా = పడగ
ఫాణితం = కండచక్కెర.
పటికబెల్లము

ఫేణికా = ఫేణీ

ఫేనః = నురుగు, బురుగు

బ

బకః = కొంగ
బంధనం = కట్టుబాటు
బంధంబంధం = కట్టికట్టి
బధాన = కట్టివేయుము
బధ్నాతి = కట్టివేయుచున్నాఁడు
బధ్నాతు = కట్టివేయుఁగాక
బధ్నాని = నేను కట్టివేయనిమ్ము
బధ్నామి = కట్టివేయుచున్నాను
బధ్నాసి = కట్టివేయుచున్నావు
బద్ధవ్య = కట్టివేయవలసిన
బద్ధ్వా = కట్టివేసి
బధిరః = చెవిటివాఁడు
బద్ధీత = కట్టివేయుఁడు
బద్ధీయాం = నేనుకట్టివేయవలెను
బద్ధీయాః = నీవు కట్టివేయవలెను

బద్ధీయాత్ = వాండు కట్టివేయ
వలెను
బద్ధీయామ = మేము కట్టివేయ
వలెను

బంధుం = కట్టుటకు
బలతి = బలపడుచున్నాఁడు
బలఁ = బలము
బలిష్ఠః = బలముకలవాఁడు
బాంధవః = చుట్టము
బాధిత = బాధింపఁబడిన
బాధితవ్య = బాధింపఁబడవలసిన
బాధ్యమాన = బాధింపఁబడుచున్న
బీజం = గింజ
బృంహణం = ఘీంకారము
బృంహతే = ఘీంకారము చేయు
చున్నది

భ

భక్షతి = భక్షించుచున్నాఁడు
భగినీ = తోఁబుట్టువు
భగ్ను = విరిగిన
భషణం = మొఱుగుట
భషతి = మొఱుగుచున్నది
భంత్స్యతి = కట్టఁగలఁడు
భంత్స్యసి = కట్టఁగలవు
భంత్స్యామి = కట్టఁగలను

భాగః = భాగము

భాగ్యం = భాగ్యము

భాగినేయః = మేనల్లుడు

భాతి = తోచుచున్నది.

ప్రకాశించుచున్నాడు

భావః = భావ, అభిప్రాయము

భిద్యతే = బ్రద్దలగుచున్నది

భిందతి = పగులఁగొట్టుచున్నాడు

భృజ్జతి = వేగించుచున్నాడు

భృష్ట = వేగిన

భేదయతి = వేఱుపఱచుచున్నాడు

బ్రద్దలుకొట్టుచున్నాడు

భ్రమతి = తిరుగుచున్నాడు

పొరపడుచున్నాడు

భ్రమయతి = త్రిప్పుచున్నాడు

పొరపెట్టుచున్నాడు

భ్రామయతి = త్రిప్పించుచున్నాడు

మ

మంథనం = చిలుకుట, తరుచుట

మంథంమంథం = చిలికి చిలికి

తరచి తరచి

మంథితవ్య = కలుకఁబడవలసిన

మంథితుం = చిలుకుటకు

మంథిత్యా = చిలికి, తరచి

మంథిష్యతి = చిలుకఁగలఁడు

మగ్న = మునిఁగిన

మతిః = బుద్ధి

మత్యః = చేప

మచ్ఛః = మచ్చ

మత్స్యక్షీ = పొన్నుగంటికూర

మథితం = మజ్జిగ - చిలుకంబడిన

మథ్నాతి = చిలుకుచున్నాడు

మదీయః = నావాఁడు, నాది

మధు = తేనె

మధుపటలం = తేనెతెట్టె

మధుర = తియ్యని

మధ్యమః = నడుము, నడిమివాఁడు.

మధ్యస్థుఁడు

మయూరః = నెమలి

మరణం = చావు

మర్దయతి = మర్దించుచున్నాడు

మల్లికా = మల్లెతీగె

మహానసం = వంటయిల్లు

మహిషః = దున్న

మహిషీ = గేదె

మాతా = తల్లి

మాతామహః = తల్లితండ్రి

మాతామహీ = అమ్మమ్మ

మాతి = ఇముడుచున్నది.

కొల్చుచున్నాడు

మాతులానీ = మేనత్త

మాతులః = మేనమామ

మాత్రం = ఎఱు, ఏ

మాదృశ = నావంటి
 మాధుర్యం = తీపి
 మాపయతి = ఇముడుచున్నాఁడు,
 కొలిపించుచున్నాఁడు
 మారణం = చంపుట
 మారికా = విమాచి, ప్లేగు
 మార్గయతి = వెదకుచున్నాఁడు
 మాషాః = మినుములు
 మాసః = నెల
 మాహి = ఇముడుము-కొల్చుము
 ముంచతి = విడుచుచున్నాఁడు
 ముకుళః = మొగ్గ
 ముక్తః = విడువంబడిన
 ముగ్ధ = అందమయిన-తెలివితక్కువైన
 మునిః = ముని
 మూఢః = మూఢుఁడు
 మూఢత్వం = తెలివితక్కువ
 మూర్ఖః = మూర్ఖుఁడు
 మూల్యం = విలువ, ఖరీదు
 మృగః = మృగము
 మృత్యా = చచ్చి
 మోఘః = వ్యర్థుఁడు
 మోచయతి = విడిపించుచున్నాఁడు
 మౌఢ్యం = మొద్దుతనము,
 తెలివితక్కువ

య

యత్ = ఏ, ఏదో
 యత్రకుత్రవా = ఎక్కడనో ఒకచోట
 యథాకథంవా = ఎట్లాగో ఒకట్లా
 యథాకాలం = వేళ తప్పకుండ
 యథావిధి = ఏ లోపము లేకుండ
 యథాశక్తి = చేతనయినంతవరకు
 యథేష్టం = ఇష్టమువచ్చినట్లు
 యాతి = వెళ్ళుచున్నాఁడు
 యాతు = వాఁడు వెళ్ళనీ
 యాని = ఏవో-నేను వెళ్ళనీ
 యాపయతి = కడపుచున్నాఁడు
 యామః = జాము-వెళ్ళుచున్నాము
 యావజ్జీవం = బ్రతికినంతవరకు
 యాహి = వెళ్ళుము
 యుష్మాదృశః = మీవంటివాఁడు
 యాకా = పేను

ర

రథ్యా = రస్తా
 రమణీయ = అందమైన
 రాజమాషాః = అలచందలు
 రిక్త = ఉత్త, వట్టి, ఖాళీ
 రూఢ్యా = మొలిచి, పెరిగి

రూపకం = రూపాయి

రేఖా = గీత

రోగః = రోగము

రోచతే = సయించుచున్నది.

రుచించుచున్నది

రోమంథః = నెమరు

రోమంథాయతే = నెమరువేయు

రోషః = రోషము [చున్నది

రోహతి = మొల్చుచున్నది. పెరుగు
చున్నది

ల

లంబతే = వ్రేలాడుచున్నాడు

లంబంతే = వ్రేలాడుచున్నారు

లంబేతే = ఇద్దరు వ్రేలాడుచున్నారు

లంబసే = వ్రేలాడుచున్నావు

లంబే = వ్రేలాడుచున్నాను

లంబయతి = వ్రేలాడవేయు

చున్నాడు

లంబామహే = వ్రేలాడుచున్నాము

లంబతాం = వాడు వ్రేలాడనీ

లంబంతాం = వారు వ్రేలాడనీ

లంబస్య = వ్రేలాడుము

లంబామహ్నై = వ్రేలాడుదము.

మేము వ్రేలాడనీ

లంబధ్వం = వ్రేలాడండి

లంబిష్యతే = వ్రేలాడఁగలఁడు

లంబేత = వ్రేలాడవలె

లంబేథాః = నీవు వ్రేలాడవలె

లంబేధ్వం = మీరు వ్రేలాడవలె

లంబేయ = నేను వ్రేలాడవలె

లంబేమహి = మేము వ్రేలాడవలె

లంబై = నేను వ్రేలాడనీ

లంబేరన్ = వారు వ్రేలాడవలె

లగతి = తగుల్కొనుచున్నది

లలాటం = నొసలు

లవనం = కోయుట

లవనీయ = కోయవలసిన

లవితవ్య = కోయఁబడవలసిన

లవితా = కోయువాడు

లవితుం = కోయుటకు

లవిష్యతి = కోయఁగలఁడు

లవ్య = కోయఁదగిన

లాజతి = పేలాలు

వేగిఁ చుచున్నాడు

లాలయతి = బుజ్జిగించుచున్నాడు

లిఖిత = వ్రాయఁబడిన

లిఖిత్యా = వ్రాసి

లినాతి = అంటుకొనుచున్నది

లింపతి = పూయుచున్నాడు

లిప్త్యా = పూసి

లీన = అంటుకొన్న
 లునాతి = కోయుచున్నాఁడు
 లుంపతి = త్రుంచుచున్నాఁడు
 లూన = కోయఁబడిన
 లేఖః = ఉత్తరము
 లేఖనం = వ్రాయుట
 లేప్తుం = పూయుటకు
 లేప్యతి = పూయఁగలఁడు
 లేష్యతి = అంటుకొనఁగలఁడు
 లోకః = లోకము
 లోటతి = కెలుకుచున్నాఁడు

వ

వకులః = పొగడచెట్టు
 వపతి = గొరుగుచున్నాఁడు
 వమతి = క్రక్కుచున్నాఁడు
 వరాహః = పంది
 వర్ణయతి = వర్ణించుచున్నాఁడు
 వర్షకాలః = వర్షకాలము
 వర్షతి = కురియుచున్నది
 వర్షిష్యతి = కురియఁగలదు
 వహతి = మోయుచున్నాఁడు
 వౌతి = వీచుచున్నది
 వాపయతి = గొరిగించుచున్నాఁడు

వాయుః = గాలి
 వారి = నీరు
 విక్రీయ = అమ్మి
 విచారణం = విచారించుట
 విచారయతి = విచారించు
 చున్నాఁడు
 విచార్య = విచారించి
 విజ్ఞాపనం = మనవి
 విజ్ఞాపనీయ = విన్నవించు
 కొనఁదగిన
 విజ్ఞాపయతి = మనవిచేసికొను
 చున్నాఁడు
 విజ్ఞాప్య = మనవిచేసికొని
 విజ్ఞాప్య = మనవిచేసికొనఁదగిన
 విదారయతి = చీల్చుచున్నాఁడు
 విందతి = పొందుచున్నాఁడు
 విధ్యతి = కుట్టుచున్నాఁడు
 విభజతి = విభజించుచున్నాఁడు.
 పంచుచున్నాఁడు
 విభజ్య = పంచి
 విరమతి = చాలించుచున్నాఁడు
 విరమ్య = చాలించి
 విరంతుం = చాలించుకొనుటకు
 విశ్రమ్య = విశ్రమించి
 విశ్రామ్యతి = విశ్రమించుచున్నాఁడు
 విశ్వాసయతి = నమ్మించుచున్నాఁడు

విస్మరతి = మఱచుచున్నాఁడు
 విహరతి = ఆడుకొనుచున్నాఁడు
 విజయతి = విసరుచున్నాఁడు
 వృణాతి = వరించుచున్నాఁడు
 వృణోహి = వరించుము
 వృత్తాంతః = కబురు
 వృద్ధిః = వడ్డి, పెంపు
 వృషస్యతి = ఎదయగుచున్నది
 వేణుః = వెదురు
 వేల్లతి = వెళ్ళుచున్నాఁడు, కదలు
 వైద్యః = వైద్యుఁడు [చున్నాఁడు
 వ్యచారయత్ = విచారించెను
 వ్యజనం = విననకఱ్ఱ
 వ్యజ్ఞాపయత్ = మనవిచేసికొనెను
 వ్యయయతి = ఖర్చుపెట్టుచున్నాఁడు
 వ్యవహరతి = వ్యవహరించు
 చున్నాఁడు
 వ్యాఖ్యాతి = వ్యాఖ్యానము చేయు
 వ్యాఘ్రః = పెద్దపులి [చున్నాఁడు
 వ్యాధః = ఎఱుకలవాఁడు

శ

శక్య = అలవియైన

శపథః = ఒట్టు

శమయతి = శాంతిపఱచుచున్నాఁడు
 [కుదుర్చుచున్నాఁడు
 శలలః = ఏదుపంది
 శలాటుః = కాయ
 శాకీనీ = తోటకూర
 శామ్యతి = తగ్గుచున్నది, కుదురు
 చున్నది
 శివకః = గూటము
 శివరాత్రిః = శివరాత్రి
 శీత = చల్లని
 శీతకాలః = చలికాలము
 శీతత్వం = చల్లన
 శీతం = చలి
 శుకః = చిలుక
 శుష్క = ఎండిన
 శూర్పం = చేట
 శైత్యం = జలుబు-చలి
 శోధనం = శోధించుట
 శోధయతి = శుద్ధిచేయుచున్నాఁడు
 శోధయతుం = శుద్ధిచేయుటకు
 శోధయిత్వా = శుద్ధిచేసి
 శ్యామకందః = చేమదుంప
 శ్యామాయతే = నల్లబారుచున్నది
 శ్యాలకః = బావమఱుది
 శ్రవణం = వినుట, చెవి
 శ్రావయతి = వినిపించుచున్నాఁడు
 శ్రుణోతి = వినుచున్నాఁడు

శ్రుత్వా = విని
 శ్రోతవ్య = వినవలసిన
 శ్రోతుం = వినుటకు
 శ్రోష్యతి = వినంగలండు
 శ్వయతి = ఉబ్బుచున్నది
 శ్వశురః = మామ

ష

ష్ఠీవతి = ఉమ్మివేయుచున్నాఁడు

స

సకల = సమస్తము
 సద్భావః = మంచి అభిప్రాయము
 సమకల్పయత్ = సంకల్పించెను
 సమర్థః = చాలినవాఁడు
 సమష్ట్యాం = మొత్తాన
 సమాచారః = సమాచారము
 సమాప్త = ముగిసిన
 సమాప్నోతి = ముగియుచున్నాఁడు
 సమావిశత్ = చేరఁబారెను
 సమావిశతి = చేరఁ బారుచున్నాఁడు
 సమావిశ్య = చేరఁబారి
 సమావేశః = కలయిక
 సమావేశనం = కలియుట
 సమావేశయత్ = చేర్చెను
 సమావేశయతి = చేర్చుచున్నాఁడు
 సమావేశయతుం = చేర్చుటకు

సమావేశయిష్యతి = చేర్చఁగలఁడు
 సమావేశ్య = చేరి-చేర్చి
 సమావేష్టుం = చేరుటకు
 సమావేక్ష్యతి = చేరఁబారఁగలఁడు
 సమీచీనః = మంచివాఁడు
 సముద్రః = సముద్రుఁడు

సరటా = తొండ
 సర్వం = సమస్తము
 సర్వా = ప్రతి స్త్రీ
 సర్వాణి = అన్నియు
 సంకల్పః = సంకల్పము
 సంకల్పయతి = సంకల్పించు
 చున్నాఁడు

సంకల్ప్య = సంకల్పించి
 సంకుచతి = ముడుచుకొనుచున్నది.
 సంకోచించుచున్నాఁడు
 సంగ్రహాతి = సంగ్రహించు
 చున్నాఁడు

సంగ్రహ్యా = సంగ్రహించి
 సంతోషః = సంతోషము
 సందిశతి = చెప్పిపంపుచున్నాఁడు
 సంధిః = కన్నము, సంధి
 సంవత్సరః = సంవత్సరము
 సంహరతి = చంపుచున్నాఁడు
 సా = ఆమె
 సాంత్వయతి = ఓదార్చుచున్నాఁడు
 సాంద్ర = దట్టమయిన

సాధనీయ = సాధింపఁదగిన
 సాధయతి = సాధించుచున్నాఁడు
 సాధయితవ్య = సాధింపఁబడవలసిన
 సాధయతుం = సాధించుటకు
 సాధ్య = సాధింపఁదగిన
 సామర్థ్యం = శక్తి
 సీక్త = తడుపబడిన
 సిక్త్యా = తడిపి
 సింఘాణం = చీమిడి
 సించతి = తడుపుచున్నాఁడు
 సింహః = సింహము
 సులభ = సులభమయిన
 సువర్ణం = బంగారు
 సూర్యః = సూర్యుఁడు
 సేవతే = సేవించుచున్నాఁడు
 పుచ్చుకొనుచున్నాఁడు
 సేత్యతి = సిద్ధించఁగలదు
 స్తంభః = స్తంభము
 స్థలం = చోటు
 స్థాతవ్య = నిలువవలసిన
 స్థాపయతి = నిలుపుచున్నాఁడు
 [ఉంచుచున్నాఁడు
 స్థాపయిత్వా = నిలిపి
 స్థాపయిష్యతి = నిలుపఁగలఁడు
 స్థాప్యతే = నిలుపఁబడుచున్నాఁడు
 స్థాస్యతి = నిలుపఁగలఁడు
 స్థిత = నిలిచిన

స్థిత్యా = నిలిచి
 స్థూల = లావైన-పెద్దది
 స్థౌల్యం = లావు
 స్పృహయతి = స్నానము చేయించు
 [చున్నాఁడు
 స్నాతి = స్నానముచేయుచున్నాఁడు
 స్నాస్యతి = స్నానము చేయగలఁడు
 స్నాహి = స్నానముచేయుము
 స్పృహయతి = కోరుచున్నాఁడు
 స్నిహ్యతి = స్నేహము చేయు
 చున్నాఁడు-ప్రేమించుచున్నాఁడు
 స్మరతి = తలఁచుచున్నాఁడు.
 జ్ఞప్తియుంచుకొనుచున్నాఁడు
 స్వతః = స్వయముగా
 స్వభావః = స్వభావము
 స్విద్యతి = చెమర్చుచున్నది
 స్వేదః = చెమట

హ

హరిః = విష్ణుమూర్తి
 హరిణః = జింక
 హరితాయతే = పచ్చఁబారుచున్నది
 హరిదాసః = హరిదాసు
 హంసః = హంస
 హస్తః = చెయ్యి
 హేషా = సకిలింపు
 హేషతే = సకిలించుచున్నది

సాంధ్రార్థ పదానుబంధము

అ

అంతరః = దగ్గటివాడు-లోపలివాడు
 అంతర్దాయ = చాటయి
 అంతర్థి = చాటు
 అంతర్థిభవతి = చాటగుచున్నాడు
 అంతర్థిభూయి = చాటయి
 అంభః = నీరు
 అషీ = కన్ను
 అగ్నిమథ్ = నిప్పు చిలుకువాడు
 అగ్నిముఖీ = జీడి
 అగ్రణీః = నాయకుడు
 అగ్రేభోజం = ముందు తిని
 అట్టభూలః = పూటకూటిల్లు (హోటల్)
 అట్టాలకః = కోటవాకిటిమీదియిల్లు
 అద్భతి = అద్భుచున్నాడు
 ఆత్యస్యతి = దాటవేయుచున్నాడు
 అభకిం = సరే, అవును
 అభరః = క్రిందివాడు-వెదవి
 అధిగృహం = ఇంటిమీద
 అధ్యాస్తే = అధిష్టించుచున్నాడు
 అనాతంచ్య = తోడుకోక, తోడు
 అనుగంగం = గంగపొడుగున (వేయక)
 అన్యంః = మరియొకడు
 అన్యతమః = చాలమందిలో నొకడు
 అన్యతరః = ఇద్దరిలో నొకడు
 అపరః = మఱియొకడు

అపసారయతి = తొలగించుచున్నాడు
 అప్పరాః = అప్పరస
 అభ్యస్యతి = అభ్యసించుచున్నాడు
 అయం = వీడు, ఈ
 ఆయః = ఇ నుము-శిక్కు
 అయే ३ = ఔరా (జ్ఞప్తి తెచ్చుకొనుట)
 అరం = బండిఆకు
 ఆర్చిః = వెలుగు-కాంతి
 అర్జునః = మద్దిచెట్టు
 ఆర్వాక్ = తరువాతవి
 అల్పీయాన్ = మఱిచిన్నవాడు
 అవాక్ = దక్షిణదిక్కు
 అస్యక్ = నెత్తురు
 అస్తం = కనబడకుండ
 అస్మాచ్చక్ = మావంటి
 అసౌ = వీడు-ఈ

అ

అః = ఔరా, -కోపార్థకము
 ఆకాశీరాషేశ్వరం = కాశీ మొదలు
 రాషేశ్వరము వఱకు
 ఆతంచతి = తోడుకొనుచున్నది
 ఆతంచయతి = తోడుపెట్టుచున్నాడు
 ఆతంచయితుం = తోడుపెట్టుటకు
 ఆతంచితం = తోడుకొనుటకు
 ఆతంచ్య = తోడుకొని తోడుపెట్టి
 ఆత్మా = తాను

అపొం = నీళ్లు
 అపద్ = ఆపద
 అపన్నం = ఆపవ నొందినవారు
 అవీనం = పొడుగు
 అప్రాతస్సాయం = ప్రొద్దుగూకులు
 అదాలగోపాలం = చిన్నపెద్దలందఱు
 అమ = సరే, అవును
 అమం = వచ్చిది
 అవర్తః = సుడి (హిమాలయమువఱకు
 అనేచుకొవలం = నేతువు - మొదలు
 అన్తి = కూర్చున్నాఱు, ఉన్నాఱు

ఇ

ఇయం = ఈమె - ఈ
 ఇష్టాన్యసః = పునాది
 ఇష్టికా = ఇటుక

ఈ

ఈద్యక్ = ఇటువంటి

ఉ

ఉత్తరః = తరువాలివారు వైవారు
 ఉచక్ = ఉత్తరదిక్కు
 ఉదంచతి = తోడుచున్నాఱు
 ఉద్యవతి = పుట్టుచున్నాఱు
 ఉద్భూయ = పుట్టి
 ఉన్నమయతి = ఎత్తుచున్నాఱు
 ఉన్నమయ్య = ఎత్తి
 ఉపనిషద్ = ఉపనిషత్తు
 ఉపదీపం = దీపముదగ్గఱు

ఉపనగరం = పట్టణముదగ్గఱు
 ఉపపడం = దారిదగ్గఱు
 ఉపహారః = కానుక, పలహారము
 ఉపహారికరోతి = కాన్కపెట్టు
 చున్నాఱు
 ఉపహారికకృత్య = కాన్కగాఱేసి
 ఉపాసత్ = చెప్పు
 ఉపాస్తి = ఉపాసనచేయుచున్నాఱు
 ఉపేక్షతె = ఉపేక్షించుచున్నాఱు
 ఉరః = తొమ్ము (చున్నాఱు
 ఉల్లిఖతి = గీయుచున్నాఱు, పొడుచు
 ఉల్లేఖః = పోటు, గీత
 ఉల్లంతతి = ఎత్తి పొడుచుచున్నాఱు

ఎ

ఏతాద్యక్ = ఇటువంటి
 ఏషః = ఈ, వీఱు
 ఏషా = ఈ, ఈమె

ఐ

ఐషమః = ఈయేఱు, ఈసంవత్సరము

ఊ

ఊజః = ప్రతాపము

క

కంకనీ = అకాకరచెట్టు
 కండాకః = తవుడు
 కంటకారికా = వాకుడు
 కండలే = చీల్చుచున్నాఱు - పొలు
 (తీయుచున్నాఱు)

కందుకః = బంతి
 కందరా = మెడ
 కంబుకా = పెన్నెరుచెట్టు
 కక్షిః = చంక
 కపథ్ = దిక్కు
 కక్షేదరం = చంకనెట్టుకొని
 కచ్చరం = ముటికిగుడ్డ
 కచ్చూరః = కచ్చూరము
 కద్ధతి = గట్టిపడుచున్నాడు
 కతకః = ఇండుసగింజ, చిల్ల గింజ
 కతమః? = చాలమందిలో నెవడు
 కతరః? = ఇద్దరిలో నెవడు
 కసీనికా = కంటిగుడ్డు
 కసీయాన్ = ఇద్దరిలో చిన్నవాడు
 కపిర్షకం = కోటబురుజు
 క్రయికః = అమ్మేవాడు
 కరంకః = శాంబూలపుబీడా
 కరపత్రం = చేఱంపము
 కరీషః = ఏరుడుపిచక
 కర్తరీ = కత్తెర
 కర్మ = పని
 కర్మారః = కమ్మరివాడు
 కలమః = కలము, లేలిని
 కళపెణాయతే = కళపెణ్ణాడుచున్నది
 కలహాయతే = పోట్లాడుచున్నాడు
 కరింజః = తెరచావ
 కల్కః = కలికము
 కల్కసం = కలికముయొడు

కళా = కొరడా
 క్వథతి = మడుగుచున్నది క్రాగుచున్నది
 క్వథయతి = కాచుచున్నాడు
 కాంస్యం = కంచు
 క్షిపతి = చిమ్ముచున్నాడు వీసరు
 (చున్నాడు)
 కీచ్యక్? = ఎటువంటి
 కుటరః = తరికంబము
 కుటీయతి = గుడినెలోనున్నట్లున్నాడు
 కులాలః = కుమ్మరివాడు
 కుల్యాషః = అలచండలు
 కుషిత్యా = పిండి
 కుష్ణన్ = పిండుచు
 కుష్టాతి = విండుచున్నాడు
 క్రుద్ = కోపము
 క్షుద్ = ఆకలి
 కుసుమం = పూవు
 క్షుద్ధతి = ఆకలిగొనుచున్నాడు
 క్షురతి = గీయుచున్నాడు
 క్రుద్ధతి = కోపపడుచున్నాడు
 కూటయత్రం = దోను
 కూడతి = పేరుకొనుచున్నది, మనీభ
 (విండుచున్నది)
 కూర్చికా = జున్ను
 క్రకచారః = కొఱపము
 కృకం = ముచ్చిలిగుంటపై బుడిపె
 కృకాటికా = ముచ్చిలిగుంట
 కేలా = మోచేతిపోటు

కోలం = తెప్ప
 కోకాళకీ = దీర
 క్షేపియాన్ = మతీత్వరితమయినది
 క్షోదీయాన్ = షోద్రమైనది

ఖ

ఖర్జురీ = కజ్జారము
 ఖమ్బజం = కర్పూజపండు
 ఖం = కళ్ళము
 ఖారీ = పుట్టి
 ఖర్జం = గిట్టి

గ

గరియాన్ = గొప్పది
 గ్రద్దన్ = కూర్చుచు
 గ్రాహ్లాతి = కూర్చుచున్నాడు
 గ్రామహః = గ్రామూధివారి
 గ్నీం = వాక్కు
 గ్నీవా = మొద
 గ్నహస్థం = గ్నహస్థుడు
 గోపనా = పడినెల

ఘ

ఘట్టం = ఘట్టము, కట్ట
 ఘోరతి = గుణకపెట్టుచున్నాడు
 ఘృతకోకాళకీ = నేటికీర

చ

చఙ్గి = కస్తు
 చంక్రమతే = గెంటుచున్నాడు
 చంక్రమ్మ = గెంతి
 చతుష్క = కోనేరు
 చంక్రమ్మం = చంచూమ

చిక్కణం = చిక్కనైన
 చికిత్సతి = పుదుచ్చుచున్నాడు
 చిత్రకారం = చిత్తరుపువ్రాయువాడు
 చిరికా = పెంటిక (చున్నాడు)
 చూవతి = వీల్చుచున్నాడు, జుట్టు
 చేతం = మనస్సు

ఛ

ఛాగణః = దాలి

జ

జడుటులం = పుట్టుమచ్చ
 జానన్ = తెలిసికొనుచు
 జానతి = తెలిసికొనుచున్నాడు
 జ్యాయాన్ = గొప్పది, గొప్పవాడు
 జిడాసతే = తెలియదలచుచున్నాడు
 జోషం = ఊరక

త

తకతి = చెప్పుచున్నాడు
 తత్రఫవాన్ = పూజ్యుడు
 తప్తం తపస్సు
 తమః = చీకటి
 తాడచూ = సమ్మోట, సుత్తె
 తాచ్యక్ = అటువంటి
 త్వాచ్యక్ = నీవంటి
 తిరీటం = తిరి (చున్నాడు)
 తిరోభవతి = కనఁబడకుండఁబోవు
 త్విట్ = కాంతి
 త్జం = తేజస్సు
 తక్షకం = వడంగి

ద

దక్షిణం = పుడివైపుది
 దధి = పెరుగు

వవీయాన్ = దూరపుది
 ప్రదీయాన్ = దృఢమైనది
 వ్యూహమత్యాసం = రెన్నాళ్ళుగడపి
 వారు = కొయ్య

ప్రదామీయాన్ = పొడుగుది
 ద్వాః = ద్వారము
 ద్విత్ = శత్రువు
 ద్విర్భయతి = పొడిగించుచున్నాడు
 ద్విర్భయతే = పొడుగవుచున్నాడు
 ద్విర్భయతి = పొడిగించుచున్నాడు

ధ

ధనుః = విల్లు
 ధుక్షతే = రాజవేయుచున్నాడు
 ధూః = బరువు

న

నభః = అకాశము
 న్యంపతి = బోర్లగిలుచున్నది
 న్యంపయతి = బోర్లించుచున్నాడు
 న్యంపయతుం = బోర్లించుటకు
 న్యంచుతుం = బోర్లగిలుటకు
 న్యంచ్య = బోర్లపడి-బోర్లించి
 నాతికృశం = అంతసన్నముకాని
 నాతిదీర్ఘం = అంతపొడుగుకాని
 నాతిస్థూలం = అంతలావుకాని
 నాతిప్రహస్యం = అంతపొట్టికాని
 నామ = అనగా, పేరు
 న్యాయవాదీ = వకీలు
 నిక్షిపతి = దాచుచున్నాడు

నిబ్ = రాత్రి
 నితరామ్ = మిక్కిలి
 నింబః = వేపచెట్టు
 నిర్మండలః = నెగడు
 నిర్మాతి = నిర్మించుచున్నాడు
 నిర్మాతుం = నిర్మించుటకు
 నిర్మాయ = నిర్మించి
 నిర్మాతయతి = పగతీర్చికొనుచున్నాడు
 నిష్కలా = ముట్లుడిగిన అడువి
 నేదీయాన్ = దగ్గఱది

ప

పంక్తిః = వరుస
 పండితాయతే = పండితుడగు
 పంధాః = దారి (చున్నాడు)
 పంపరా = పంపరవనస
 పదకః = పదకము
 పయః = పాలు, నీరు
 పరః = పరాయివాడు
 పరారి = నిరుడు
 పరిడయతే = పట్టి కొట్టుచున్నాడు
 పరిడయతుం = పట్టి కొట్టుటకు
 పరిడినం = పట్టి
 పరిడియ = పట్టికొట్టి
 పరిమార్జతి = తుడుచుచున్నాడు
 పరిమాష్టుకం = తుడుచుటకు
 పరిమృజ్య = తుడిచి
 పరుత్ = ముందటేడు
 పర్షుః = వెన్నెముక
 పరోక్షం = తెలియకుండ

పల్వలః = చిన్నమడుగు
 పళిరః = మెల్లకంటివాడు
 ప్రగ్రీవః = బాలిను
 ప్రతాన్ = విస్తారముగా
 ప్రతివాదీ = ప్రతివాది
 ప్రదీయాన్ = మిగులవికాలమైనది
 ప్రమాతా = లంగా
 పాదీయాన్ = పాపాత్ముడు
 పాళికా = దుడ్డు
 పార్శ్వకః = గారడీవాడు
 ప్రాక్ = తూర్పు
 ప్రాయః = బహుళః
 ప్రాసాదీయతి = మేడలో నున్న
 (ట్లన్నాడు)
 పిండభర్జారీ = ముద్దభర్జారము -
 భర్జారపుపండు
 పిండయతి = ముద్దచేయుచున్నాడు
 పిండికరోతి = ..
 పిండికృత్య = ముద్దచేసి
 పిల్లకః = పక్షిపిల్ల
 సీయాషం = అమృతము, జున్ను
 పుత్తశీ = గచ్చుబొమ్మ
 పునన్ = పవిత్రముచేయుచు
 పునాతి = పవిత్రముచేయుచున్నాడు
 పుమాన్ = పురుషుడు
 పురూరవాః = పురూరవశక్రవర్తి
 ప్లద = కాల్యవాడు
 పూః = పురము
 పూతికా = పునుగువర్తి

పూర్వః = తూర్పువాడు
 పూలః = మోపు-మూట
 పెకపెకాయతే = పెకపెకలాడుచున్నది
 పేళలం = సున్నితమయిన
 పోణికా = తెడు
 ప్రోష్ఠీలః = సమ్మెట
 ఫేనాయతే = నురుగులుగ్రగ్భ్రుచున్నది
 ఫేనిలః = కుంకుడుచెట్టు

బ

బర్పరః = తుమ్మచెట్టు
 బర్పరః = తుమ్మచెట్టు
 బలీయాన్ = బలపంతుడు
 బంహీయాన్ = గొప్పవాడు
 బ్రహ్మ = బ్రహ్మదేవుడు
 బ్రహ్మచారి = బ్రహ్మచారి
 బాష్పాయతే = ఉబ్బిపేయుచున్నది

బ

భగవాన్ = భగవంతుడు
 భర్జతే = వేగించుచున్నాడు
 భవాన్ = నీవు
 భవాద్యక్ = నీవంటి, మీవంటి
 భ్రాట్ = ప్రకాశించువాడు
 భిషక్ = వైద్యుడు
 భూయః = మరల, చాల
 భూయాన్ = చాల
 భ్రూః = కనుబొమ్మ
 భృట్ = వేగించువాడు
 భోర్కణః = బొక్కెన

మ

మంజు = మనోహరము
 మంటకః = పూరి
 మండల = మీగడ
 మండలం = గుండ్రనిది, రాష్ట్రము, జిల్లా
 మందూకః = కప్ప
 మంథానః = కవ్వము
 ముజ్జా = చేప - క్రొవ్వు
 ముజ్జికా = ముజ్జిగ
 ముద్గం = తుడుము
 మణికాచః = వెంపలిచెట్టు
 మనః = మనస్సు
 మనాక్ = కొంచెము
 మనిచం = మిరియము
 మర్జికా = ముజ్జిగ
 మర్జితం = మర్జించుటకు, పొడిచెయుటకు
 మర్మం = మర్మస్థానము
 నుళిః = నిరా
 మళిమణిః = నిరాబుద్ధి
 మసిః = నుసి
 మహాత్వం = గొప్పడనము
 మహానాగం = పొన్నచెట్టు
 మహామారీ = ప్లేగు - బొబ్బలరోగము
 మహిమా = మహిమ
 మహిషి = దున్న
 మహిషీ = గేదె - రాజదార్య
 మహియాన్ = గొప్పవారు
 మ్రుడియాన్ = మెత్తని
 మాడిం, మాడి = మేడ

మాద్యక్ = నావంటి
 మాక్షయతి = తుడుచుచున్నాడు
 మాలకం = దిబ్బ
 మాళికా = మేడ
 మాలాత్యణం = కామంచినగ్డి
 మాహాత్యం = గొప్పడనము
 మింతం = మిండ్రుడు
 మిరంపదం = లాబ్బుడు
 మిదచ్చుకం = కంసాలిదిమ్మ
 మిరండికం = మిరాసీ
 మిశ్రయతి = కలుపుచున్నాడు
 ముట్ = దొంగ
 ముద్రాపత్రం = స్టాంపు
 ముమూర్షతి = చాపనీధముగానున్నాడు
 ముష్టింపచం = లాబ్బుడు
 ముసుండం = ఇనుపకట్ల లాటికట్ట
 మూలకం = ముల్లంగి
 మృదిత్వా = మర్దించి
 మృద్నన్ = మర్దించుచు
 మృద్నాతి = మర్దించుచున్నాడు

య

యతిం = సన్న్యాసి
 యవనికా = తెర
 యవీయాన్ = చిన్నవారు
 యాద్యక్ = ఎటువంటి
 యుగపక్ = ఒక్కమాటుగా
 యుక్ = చీ
 యుష్మాద్యక్ = పీవంటి

ర

- రజ్జం = దూళి-పరాగము, పొడి
- రాజధాని = రాజధాని
- రాజా = రాజు
- రజ్ = రోషము
- రేతం = రేతస్సు
- రోచిం = కాంతి
- రోమంథాయతే = నెమరుకేయునున్నది
- రామకం = చాటిఉప్పు
- రాహిషం = కొండగొట్టె

ల

- లక్ష్మిం = లక్ష్మి
- లమీయాన్ = చులకనిది
- లలాటం = నొసలు
- లలాటికా = పాపటబొట్టు
- లవణయతి = ఉప్పులో వేయుచున్నాడు
- లిట్ = రుచిచూచువాడు
- లిసన్ = అంటికొనుచు
- లినాతి = అంటికొనుచున్నది
- లుసన్ = కోయుచు
- లునాతి = కోయుచున్నాడు
- లెథాలయ్యం = పోష్టాపీసు

వ

- వంకతే = వంకపెట్టుచున్నాడు
- వంకం = వంక, బొంకు
- వంగతి = వంగుచున్నాడు
- వంధ్యా = గొర్రెలు

- పచం = చూట
- పది = కృష్ణపక్షము
- పదతి = పదించుచున్నాడు
- పన్యం = శరీరము
- పయం = పయస్సు
- పర్చం = పర్చస్సు
- వర్షియాన్ = ఏండ్లుగడిచినవాడు
- వలతే = పలచుచున్నాడు
- వల్కయతి = పల్కుచున్నాడు
- వ్యాం = నీరు
- వాక్ = వాక్కు
- వాటి = వాది
- వానప్రస్థం = వానప్రస్థుడు
- వాపయతి = ఆరవేయుచున్నాడు
- వాలం = తోక
- వాలపాశ్యా = తిరుగుడుపువ్వు
- వాస్యా = బాదిత
- వ్యామం = బార
- విణిలం = జిడ్డుగలది
- విట్ = మనుష్యుడు
- విచుణ్ణం = చెంచలి
- విద్వాన్ = పండితుడు
- విభవా = విభవది-ముండ
- విధుర్కం = పెండ్లము లేనివాడు
- విపద్ = అపత్తు
- విపన్నం = అపవలోసున్నవాడు
- విపాళయతి = ఉచ్చుపదల్చుచున్నాడు
- విశదీకరోతి = స్పష్టపఱచుచున్నాడు
- విశ్వం = సమస్తము

విష్ణుః = వెట్టిచాకిరి-జీతము బత్తెములేని
 విజ్ఞాచిం = కలరా (చాకిరి
 విస్మయతే = ఆశ్చర్యపడుచున్నాడు
 విస్మాపయతే = ఆశ్చర్యపెట్టుచున్నాడు
 విస్మాప్య = ఆశ్చర్యపెట్టి
 విస్మీత్య = ఆశ్చర్యపడి
 వీరణం = ఆవిరిగడ్డి
 వీరుద్ = తీగ
 వృణన్ = వరించుచు
 వృణాతి = వరించుచున్నాడు
 వృద్ధిః = వృద్ధి-వడ్డి
 వృత్తి = ఎఱుచున్నాడు
 వాః = వ్రాహ్మ
 వృల్లతి = వ్రేళ్ళుచున్నాడు
 వ్రేజ్యం = జిడ్డు
 వ్రేణపికః = వ్రేణవు వాయించువాడు
 వ్రేణికః = వ్రేణ వాయించువాడు
 వ్రేనితకం = రథపుమోతు
 చరిభః = చుచ్చెలి
 చరిభయతి = చుచ్చెళ్ళుపెట్టుచున్నాడు

శ

శతావరీ = శిల్లివీచర
 శబరీ = శాట్పకతై
 శబ్దాపయతి = పల్కరించుచున్నాడు
 శబ్దాయతే = ప్రమోయుచున్నది
 శక్తరా = చక్కెర, గులకరాయి
 శామ్మతి = అలయుచున్నాడు
 శ్యా = తుక్క

శిగ్రుః = చునుగచెట్టు
 శిరః = తల
 శిరీషః = దిరిసెనచెట్టు
 శిరోః = మొడ
 శిలః = కళ్ళములలో గింజ లేరుకొనుట
 శిష్కతే = మిగులుచున్నది
 శ్రీః = లక్ష్మీ
 శూద్రపత్ = శూద్రునివలె
 శృంగః = కొమ్ము-శిఖరము
 శేషయతి = మిగుల్చున్నాడు
 శ్రేయః = మేలు
 శ్రేయాన్ = మేలయినది

ష

షండః = నపుంసకుడు

స

సక్తి = తొడ
 సదః = సదస్సు
 సది = శుక్లవర్ణము
 సంపత్ = సంపద
 సంపన్నః = సంపద కలవాడు
 సమఃలోష్ఠః = అంతచిల్లనవెచ్చనకావి
 సప్రమాత్ = సార్వభౌముడు
 సరః = సరస్సు
 పపయాః = న్నేహితుడు
 సంవత్తయతి = బట్టకప్పుచున్నాడు
 సంవత్త్య = బట్టకప్పి
 శ్శయన్ = గొప్పది
 స్మయతే = చిఱునప్పునప్పుచున్నాడు

స్వః = కాను-తన
 స్వధూః = బ్రహ్మ
 స్వయం = స్వయముగా
 సాచి = అధ్యక్షుగా
 సాంప్రతం = ఇప్పుడు-మఃచిది
 సాస్నా = గంగచోలు
 శ్చనే = మంచిది-యుక్తము
 స్మిత్యా = చిఱునవ్వు నప్పి
 శ్రీ = ఆదవి
 సుత్తిగా = సుత్తె
 సురీః = మంచిబుద్ధిగలవాడు
 మనోతి = పిండుచున్నాడు

సుప్తు = దాగుగా, భేష్
 సేనానీః = సేనానాయకుడు
 స్థియాన్ = స్థిరమయిన
 స్థ్పయాన్ = ఒత్తయిన
 సౌచికః = దర్జివాడు

హ

హనుమాన్ = హనుమంతుడు
 హరితం = పచ్చని
 హ్రదః = మడుగు
 హారః = హారము
 హుమ్ = ఊ-గదమాయింపు
 హేమాక్షి = పొన్నగంటికూర

ప్ర త్యే కా ను ఖ ం ధ ము

ఇందలి అకారాంతశబ్దములు వృక్షవాచకము లగునేని పులింగములనియు, పరిపుష్పవాచకములగునేని నపుంసకలింగము లనియు, మఱి దీర్ఘాంతము అన్నియు స్త్రీలింగము లనియు, బ్రాయుకముగా గ్రహింపదగియున్నను, వ్యవహారసౌకర్యము కొఱి కాయాపదాంతములయందు వృక్ష-పుష్ప-ఫలాదిశబ్దములను జేర్చి వ్యవహారింపదగును. ఉదా :-

అగస్త్యః పృక్షం (పుం) = అవినెచెట్టు
 " పుష్పం (స) = అవినెపువ్వు
 " ఫలాట్యం (పుం) = అవినెకాయ

అగస్త్యఫలం = అవినెపండు
 " బీజం = అవినెగింజ
 " పల్లవం = అవినెచిగురు

తీచగ యనునర్థము వలయునపు డిందలి ప్రతిపదాంతమునందు 'లతాశబ్దమును జేర్చి వ్యవహరింపదగును.

ఉదా:- అలాబులతా (స్త్రీ) = సొరతీచగ; కారవేల్లలతా (స్త్రీ) = కాకరతీచగ; కోశా తకీలతా (స్త్రీ) = బీరతీచగ; జాతీలతా (స్త్రీ) = జాజితీచగ

అంకోలః = ఊడుగుచెట్టు

అగస్త్య = అగినె-అవినె

అచ్యుత = ఉచ్చిత

అపామార్గః = ఉత్తరేణు

అరుక = గజనిమ్మ

అలర్కః = ములుఉచ్చిత

అలాబు = సొర

అశ్వత్థః = రావి

అక్షోడః = ఈఁతచెట్టు

అర్తగళ = ఆరుదొండ

అర్ద్రక = అల్లము

ఉదుంబరః = మేడి

ఉపోదకా-ఉపోదకీ = దుంపబచ్చలి

ఉర్వారుక = దోస

ఎలగజ = తగిరిసె

కదళీ = అరటి

కపిత్థః = వెలగ

కర్కారుకీ = ములుదోస

కలంబీ = తీచగెబచ్చలి

కళింగక = పుచ్చ

కర్ణికారః = కొండగోచగు-తేల

కాకమాచీ = కామంచి

కామాక్షీ = కామంచి

కారవేల్ల = కాకరచెట్టు

కుందః = మొల్ల

కుమారీ = కలబంద

కుస్తుంబరీ = కొత్తిమీరి

కుస్తుంబర = ధనియాలు

కుష్మాండః-కుశ్మాండః = గుమ్మడి

కోశాతకీ = బీర

కైడర్య = కరివేము

ఖర్జూరః = కజ్జారపుచెట్టు

గంధపత్ర = నెల్లి

గరీ = గరుగ్గాయ

గాంగేరుక = బలుసు

గౌళి = పావలి

ఘంటారవా = గిలకచెట్టు

ఘృతకోశాతకీ = నేతిబీర

చవక = సంపంగి

చించా = చింత

చించాపత్రం = చింతాకు

చించావల్లవం = చింతచిగురు

చూత = మామిడి

జంబీర = నిమ్మ

జంబు-జంబూ = నేరేడు

జాతీ = జాజి

జీవంతీ = మనుబాల

ఝురనీ = చేతరాసి

ఝిల్లీ = కొయ్యగూర

దీప్యః = వాము

ద్రాక్షా = ద్రాక్ష

ధాన్యాకం = ధనియాలు

ధాత్రీ = ఉసిరిగ

నక్షత్ర = చుక్కూర

నాభిగాఢీ = బొడ్డుపావలి

నారంగ = నారింజ-నారదబ్బ

పర్వమంజరీ = చెంచలి

పరూషక = చిట్టిత

ప్లక్షః = జుప్పి

పునర్నవా = గలిజేరు

పటోలీ = పొట్ల

సాఠా = బొద్ది

బదరీ = రేగు

బహుబీజ = జామ

బృహతీ = ములక

బింబం = దొండ

భవ్య = తీగనిమ్మ

భాష్యా = దొగ్గలి

భూతికూష్మాండ = బూడిదగుమ్మడి

మహాశింబీ = పెద్ద చిక్కూడు

మాతులుంగ = మాదీఫలము

ముండి = బోడరసము

మూషకకర్ణీ = ఎలుక చెవికూర

మేఢీ = మెంతి

విషనాద = చిట్టి

యూరకా = అడవిమొల్ల

రక్తకూష్మాండ = పెద్దగుమ్మడి

రోచనః = బూరుగుచెట్టు

సవచా = వస

సవజ్రవల్లీ = సల్లెరు

వటః = మట్టి

వాసంతీ = వసంతమల్లె

వాస్తుకం = చక్రపర్తికూర

వార్తాక పంకాయ

వ్యాఘ్రీ = వాకుడు

వార్షికా = ఎఱ్ఱమల్లె

వేదముఖ్య = బెండ

వైకుంఠ = శుమ్మి

శమీ = జమ్మి

శాకినీ = తోటకూర

శాకుట = చేమ

శారిణా = సుగంధిపాల

శిగ్రు = మునగ

శ్రీహస్తీ = గునుగు

శుంఠీ = సొంటి

సుకుమారీ = విరజాజి

సాల = ఏపె-మద్దిచెట్టు

హంజికా = గంటుచారంగి

క్షర = గొబ్బి

క్షిప్రకం = పొడిపిండి

క్షీరవల్లీ = నేలగుమ్మడి

క్షుద్రఫలా = బుడమ

క్షుర = గొలిమిడి

తీచగ యనునర్థము వలయునపు డిందలి ప్రతిపదాంతమునందు 'లతాశబ్దమును జేర్చి వ్యవహరింపదగును.

ఉదా:- అలాబులతా (స్త్రీ) = సొరతీచగ; కారవేల్లలతా (స్త్రీ) = కాకరతీగ; కోశా తకీలతా (స్త్రీ) = బీరతీగ; జాతీలతా (స్త్రీ) = జాజితీచగ

అంకోలః = ఊడుగుచెట్టు
 అగస్య = అగినె-అవినె
 అచ్యుత = ఉచ్చిత
 అపామార్గః = ఉత్తరేణు
 అరుక = గజనిమ్మ
 అలర్యః = ములుఉచ్చిత
 అలాబు = సొర
 అశ్వత్థః = రావి
 అక్షోడః = ఈఁతచెట్టు
 ఆర్తగళ = ఆరుదొండ
 ఆర్ద్రక = అల్లము
 ఉదుంబరః = మేడి
 ఉపోదకా-ఉపోదకీ = దుంపబచ్చలి
 ఉర్వారుక = దోస
 ఏలగజ = తగిరిసె
 కదలీ = అరబీ
 కపిత్థః = వెలగ
 కర్కారుకీ = ములుదోస
 కలంబీ = తీచగెబచ్చలి
 కళింగక = పుచ్చ
 కర్ణికారః = కొండగోఁగు-తేల
 కాకమాచీ = కామంచి
 కామాక్షీ = కామంచి
 కారవేల్ల = కాకరచెట్టు

కుండః = మొల్ల
 కుమారీ = కలబంద
 కుస్తుంబరీ = కొత్తిమీరి
 కుస్తుంబర = ధనియాలు
 కుష్మాండః-కుశ్మాండః = గుమ్మడి
 కోశాతకీ = బీర
 కైడర్య = కరివేము
 ఖర్జూరః = కజ్జారపుచెట్టు
 గంధపత్ర = నెల్లి
 గరీ = గరుగ్గాయ
 గాంగేరుక = బలుసు
 గౌళి = పాపలి
 ఘంటారవా = గిలకచెట్టు
 ఘృతకోశాతకీ = నేతిబీర
 చవక = నంపంగి
 చించా = చింత
 చించావత్రం = చింతాకు
 చించాపల్లవం = చింతచిగురు
 చూత = మామిడి
 జంబీర = నిమ్మ
 జంబు-జంబూ = నేరేడు
 జాతీ = జాజి
 జీవంతీ = మనుబాల
 ఝరనీ = చేతరాసి

రిల్లీ = కొయ్యగుర
 దీప్య = వాము
 ద్రాక్షా = ద్రాక్ష
 ధాన్యాకం = ధనియాలు
 ధాత్రీ = ఉసిరిగ
 నక్షత్ర = చుక్కకూర
 నాభిగాళీ = బొడ్డుపావలి
 నారంగ = నారింజ-నారదబ్బ
 పర్వమంజరీ = చెంచలి
 పరూషక = చిట్టేత
 ప్లక్షుః = జువ్వి
 పునర్నవా = గలిజేరు
 పటోలీ = పొల్ల
 పారా = బొద్ది
 బదరీ = రేంగు
 బహుబీజ = జామ
 బృహతీ = ములక
 బింబం = దొండ
 భవ్య = తీగనిమ్మ
 భాష్పా = దొగ్గలి
 భూతికూష్మాండ = బూడిదగుమ్మడి
 మహాశింబీ = పెద్ద చిక్కుడు
 మాతులుంగ = మాదీఫలము
 ముండీ = బోడరసము
 మూషకకర్ణీ = ఎలుక చెవికూర
 మేధీ = మెంతి
 విషనాద = చిత్తి
 యూరకా = అడవిమొల్ల

రక్తకూష్మాండ = పెద్దగుమ్మడి
 రోచనః = బూరుగుచెట్టు
 వచా = వస
 వజ్రవల్లీ = పల్లెరు
 వటః = మట్టి
 వాసంతీ = వసంతమల్లె
 వాస్తుకం = చక్రవర్తికూర
 వార్తాక వంకాయ
 వ్యాక్రీ = వాకుడు
 వార్షికా = ఎఱ్ఱమల్లె
 వేదముఖ్య = బెండ
 వైకుంఠ = తుమ్మి
 శమీ = జమ్మి
 శాకినీ = తోటకూర
 శాకుట = చేమ
 శారిబా = సుగంధిపాల
 శిగ్రు = మునగ
 శ్రీహస్తీ = గునుగు
 శుంఠీ = సొంటి
 శుకుమారీ = విరజాజి
 సాల = ఏపె-మద్దిచెట్టు
 హంజికా = గంటుచారంగి
 క్షర = గొబ్బి
 క్షిప్రకం = పొడిపిండి
 క్షీరవల్లీ = నేలగుమ్మడి
 క్షుద్రఫలా = బుడమ
 క్షుర = గొలిమిడి